

BAŞKANLIK SİSTEMİNDE KOALİSYONLAR

COALITIONS IN PRESIDENTIAL SYSTEM

Murat AÇIL*

Özet: Koalisyonlar, başkanlık sistemini konu alan son dönemdeki çalışmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Çok partili başkanlık demokrasilerinde, gittikçe artan oranda istikrarlı koalisyon örnekleri ile karşılaşmaktadır. Azınlık başkanları, kabine makamlarını çeşitli partiler arasında paylaşmak suretiyle yasama desteğini artırmakta ve bu sayede desteklediği tekliflerin kanunlaşmasını sağlayabilmektedir. Koalisyon oluşumunu teşvik edici uygun bir kurumsal yapı, yasama ve erkleri arasında, parti sistemindeki parçalanmadan kaynaklanan gerilimlerin çözümüne büyük katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada, başkanlık sistemlerinde hangi sıklıkla koalisyonlarla karşılaşıldığı, başkanları ve partileri koalisyon oluşturmaya iten sebeplerin neler olduğu, hangi faktörlerin koalisyonların inşasını ve işleyişini ne şekilde etkileyeceği sorularına cevap aranmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise yasama ve yürütme erkleri arasındaki yetki dağılımı ve seçim sistemi itibarıyla, Türk hükümet sisteminde koalisyonlarla karşılaşılma ihtimaline ilişkin bazı tahminlerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Başkanlık Sistemi, Koalisyon, Seçim İttifakı, Hükümet Sistemi, 2017 Anayasa Değişiklikleri

Abstract: Coalitions are the focus of recent works on the presidential system. In multiparty presidential democracies, examples of stable coalitions are ever-increasingly encountered. Minority presidents increase their legislative support by distributing their cabinet positions among various parties, thus enabling the adoption of the proposals they support. An appropriate institutional structure that encourages the formation of coalition contributes greatly to the resolution of tensions between the legislature and executive powers resulting from the fragmentation of the party system. This study aims to find answers to these questions: how often coalitions are encountered in presidential systems, what are the reasons that drive presidents and parties to form coalitions, what factors influence the construction and operation of coalitions. In the last part of the study, taking into account the electoral system and the distribution of powers between the legislative and executive power, some estimations about the possibility of encountering coalitions in the Turkish governmental system have been made.

Keywords: Presidential System, Electoral Alliance, Governmental System, Constitutional Amendments of 2017

* Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, murat_acil@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0333-3121, Makalenin Gönderim Tarihi: 21.02.2020, Kabul Tarihi: 21.02.2020

GİRİŞ

Başkanlık sistemi, birbirinden bağımsız demokratik meşruiyete sahip yasama ve yürütme erklerinin sabit bir süreyle görev yaptığı ve başkanın yürütme erki üzerinde hakîm bir konumda bulunduğu hükümet sistemidir.¹ Yürütmenin yasamadan kaynaklandığı ve ona karşı sorumlu olduğu parlamenter sistemin aksine, başkanlık sisteminde yürütmenin oluşumunda ve görevinin sona ermesinde yasamanın bir dahli yoktur. Doğrudan halk tarafından seçilen başkan, impeachment olarak adlandırılan oldukça istisnai nitelikli bir usulün işletilmesi dışında, parlamento tarafından görevden alınamaz ve başkanlık süresinin sonuna kadar görevini sürdürür. Başkanın görevde kalması, parlamentodaki destek oranına ve bu orandaki değişimlere bağlı değildir. Bu nedenle, partisi parlamentoda azınlıkta olan başkanların, parlamento çoğunluğunun desteğini kazanmak için koalisyon hükümeti oluşturmaya ve yürütme gücünü diğer partilerle paylaşmaya hukuken ihtiyacı yoktur.

Ancak son çeyrek yüzyılda hükümet sistemlerini konu alan karşılaştırmalı çalışmalar, koalisyonların parlamenter sistemlere özgü bir olgu olmadığını, başkanlık sistemlerinde de gittikçe artan bir oranda istikrarlı koalisyon örnekleri ile karşılaşıldığını ortaya koymuştur. Koalisyonlar, rejim krizleri ile boğuşmak zorunda kalacağı düşünülen birçok üçüncü dalga başkanlık demokrasisinin şaşırtıcı başarısını açıklamak için başvurulmuş kilit kavramlardan birisi haline gelmiştir. Başkanlık sistemlerinde, parti sistemindeki parçalanma düzeyi arttıkça yasama ile yürütme erkleri arasındaki gerilimlerin tırmanacağı ve demokrasinin çöküntüye uğrama ihtimalinin artacağı yönündeki geleneksel görüşün günümüzde fazla taraftarı kalmamıştır. Zira seçimler sonunda partisi parlamentoda çoğunluğu sağlayamayan başkanların, kabinesine diğer partilerden bakanları da dâhil ederek destek oranlarını artırdığı ve bu sayede başkanlık sisteminin bazı olumsuz sonuçlarından kaçınmayı başarabildikleri gözlenmiştir. Bu açıdan, koalisyonların, parlamenter sistemden ziyade, parti sistemindeki parçalanmanın bir sonucu olduğu belirtilmelidir.

¹ Murat Açı, Latin Amerika Ülkelerinde Başkanlık Sistemi, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 13.

I) KOALİSYON VE KOALİSYONCU BAŞKANLIK KAVRAMLARI

Fransızca kökenli bir kelime olan koalisyon, “çeşitli güçlerin bir araya gelmesiyle oluşturulan birlik, ortak yönetim”² şeklinde tanımlanmaktadır. Terimin siyaset bilimi literatüründeki kullanımı ise iki veya daha fazla siyasi grup veya aktörün, ortak bazı amaçlar üzerinde uzlaşmalarına, ortak amaçlara ulaşmak için güç birliğine gitmelerine ve bu süreçte aktif bir iletişim ve işbirliği içine girmelerine işaret etmektedir.³

Siyasi grup ve aktörler arasındaki işbirliği mekanizmaları; kurulma zamanı, kurulma amacı ve kurulduğu platform itibariyle çeşitlilik göstermektedir. Koalisyon türlerinden ilki, seçim kazanımlarını azamî düzeye çıkarmak amacıyla partilerin ortak bir strateji etrafında bir araya gelmesini ifade eden “seçim ittifakları” (*electoral alliances*) veya “seçim öncesi koalisyonlar” (*pre-electoral coalitions*)’dır. Gerek parlamenter demokrasilerde gerekse başkanlık demokrasilerinde geniş bir uygulama alanı bulunan seçim ittifaklarında⁴ ittifaka dâhil olan partiler, ortak bir aday veya liste üzerinde uzlaşır ve bu uzlaşa seçmen kitlesine ilan edi-

² http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b9a20a6b1d6a7.52913.500, E.T. 13.09.2018.

³ William M. Downs, “Coalition”, *International Encyclopedia of The Social Sciences*, Vol. I, Der. William A. Darity Jr., MacMillan Social Science Library, USA 2008, s. 586’den aktaran A. Ersoy Kontacı, “Siyasi İstikrar Temelli Koalisyon Eleştirileri: Anayasa Hukuku Açısından Ampirik Bir Analiz”, *TBB Dergisi*, Y. 2016, S. 123, s. 34. Koalisyon ve ittifak kavramlarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Ömer Anayurt/Ahmet Ekinci, “Koalisyonlu Başkanlık Sistemi ve Latin Amerika Uygulaması”, Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil’in Anısına Armağan, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 233-237.

⁴ İleri düzeyde sanayileşmiş ve parlamenter sistemle yönetilen 20 ülkede, 1946-1998 yılları arasında gerçekleşen 292 yasama seçimini esas alan bir çalışmaya göre, seçimlerin % 44’ünde en az bir seçim öncesi koalisyon oluşturulmuş; hükümetlerin kabaca % 25’i ise seçim öncesi anlaşmalara riayet edilerek kurulmuştur (Sona Nadenichek Golder, “Pre-Electoral Coalition Formation in Parliamentary Democracies”, *British Journal of Political Science*, Vol. 36, No. 2, Y. 2006, s. 194). 11 Latin Amerika ülkesindeki 77 başkanlık seçimini esas alan başka bir çalışma, benzer bir sonucun başkanlık sistemleri için de geçerli olduğunu ortaya koymaktadır: Başkanlık seçimini kazanan adayların % 44’ü bir seçim ittifakı tarafından desteklenmekte iken % 10’dan daha fazla oy alan adayların bir seçim ittifakı tarafından desteklenme oranı % 37’dir (Marisa Kellam, “Why Pre-Electoral Coalitions in Presidential Systems?”, *British Journal of Political Science*, Vol. 47, No. 2, Y. 2017, s. 403-404).

lir.⁵ Seçim ittifaklarının, seçimin kazanılması ihtimalinde bakanlıkların ittifaka dâhil partiler arasında paylaştırılmasına ilişkin bir anlaşmayı içermesi yaygınsa da, seçimlerin ardından ittifakın dağılacağıının öngörülmesi de mümkündür.

Koalisyon türlerinin ikincisi, farklı partilerden olmakla birlikte, meclisteki bazı oylamalarda aynı yönde oy kullanan milletvekillerinin oluşturduğu “*yasama koalisyonları*” (*legislative coalitions*)dır.⁶ Yasama koalisyonlarında, başkanı veya hükümeti destekleyen partilerin yürütme gücünü paylaşmaları gerekmez. Yürütme icraatlarının siyasi sorumluluğuna ortak olmak istemeyen bazı partiler, kabinede yer almadan da hükümet tekliflerine destek verebilmektedir. Öte yandan, bu tarz koalisyonlar, gerek parti disipliniindeki olası zafiyetlerden, gerekse oylama konusuna göre değişkenlik gösterebildiğinden, yürütmenin yasama politikası açısından sağlam bir zemin teşkil etmez. Dahası, Salvador Allende dönemi Şili örneğinde görüldüğü gibi, başkanlık sistemlerinde, çoğunluğun kontrolüne sahip bir yasama koalisyonunun başkanın karşısında konumlanması da ihtimal dâhilindedir.⁷

Koalisyon türlerinden üçüncüsü ve en yaygın olanı, kabine makamlarının farklı partiler arasında paylaştırılmasını⁸ esas alan “*koalisyon hükümetleri*” (*coalition governments*)dir. Parlamenter sistemde mevcut olan güvenoyu ve güvensizlik önergesi müesseseleri, hükümetin göreve gelebilmek ve göreve devam edebilmek için parlamento çoğunluğunun en azından zımnî desteğini sağlamasını gerektirmektedir. Seçimlerin ardından hiçbir partinin parlamento çoğunluğunu elde edememesi durumunda, birden fazla partinin katılımıyla parlamen-

⁵ Golder, s. 195.

⁶ Jose Antonio Cheibub, *Presidentialism, Parliamentarism, And Democracy*, Cambridge University Press, New York 2009, s. 52.

⁷ Jose Antonio Cheibub/Adam Przeworski/Sebastian M. Saiegh, “Government Coalitions and Legislative Success Under Presidentialism and Parliamentarism”, *British Journal of Political Science*, Vol. 34, No. 4, Y. 2004, s. 570.

⁸ Partileri ile herhangi bir anlaşma yapılmaksızın, teknik ve siyasi yetenekleri veya kamusal imajları nedeniyle başka partilerden veya partisiz üyelerin kabineye dâhil edilmesi durumunda koalisyon hükümetlerinden söz edilemez (Johannes Freudenreich, “The Formation of Cabinet Coalitions in Presidential Systems”, *Latin American Politics and Society*, Vol. 58, No. 4, Y. 2016, s. 87; Octavio Amorim Neto, “Presidential Cabinets, Electoral Cycles, and Coalition Discipline in Brazil”, *Legislative Politics in Latin America*, Scoot Morgenstern/Benito Nacif (Editörler), Cambridge University Press, Cambridge 2002, s. 51; Cheibub (2009), s. 73-74).

toda çoğunluk desteğini sağlayabilecek bir hükümet kurma yolunun aranması gündeme gelecektir.⁹ Parti sistemindeki parçalanma düzeyine bağlı olarak, koalisyon hükümetleri, birçok modern parlamenter demokrasinin ayrılmaz parçası haline dönüşmüştür. Keza son yıllarda yapılan araştırmalar, literatürdeki geleneksel öngörünün aksine, başkanlık sisteminde de hükümet koalisyonları oluşumunun istisnai bir nitelik taşımadığını ortaya koymuştur.

Bu koalisyon türlerinin birbirlerinden bağımsız şekilde ortaya çıkması mümkünse de, çoğu durumda söz konusu olan, iki veya üç koalisyon türünün iç içe geçmesidir. Seçimlerden önce oluşturulan partiler arası ittifaklar, genellikle seçimlerin ardından oluşturulan koalisyon hükümetlerine sağlam bir temel teşkil etmektedir. Keza koalisyonu oluşturan partilerin disiplin düzeyleri yüksek olduğu takdirde, her koalisyon hükümeti aynı zamanda bir yasama koalisyonuna karşılık gelmektedir.¹⁰

Yasama ve yürütme erklerinin sert ayrımına dayanan kurumsal yapısının sonucu olarak, başkanlık sisteminin, partiler arası kalıcı işbirliği mekanizmalarına kapalı olduğu öne sürülmüştür. İddia edilene göre, bir kez seçildikten sonra, impeachment gibi olağan dışı usuller dışında başkanın parlamento tarafından görevden alınamaması, başkanlık seçimi öncesinde oluşturulan partiler arası ittifakların seçim sonrası koalisyon hükümetlerine dönüşmesini zorlaştırmaktadır. Öte yandan, çok partili Latin Amerika başkanlık demokrasilerinin koalisyon oluşumunda göstermiş olduğu görece başarılı performans, geleneksel argümanın sorgulanmasına yol açmıştır.

Başkanlık sistemlerinin de çok partili parlamenter sistemler gibi koalisyon oluşumlarına açık şekilde işleyebileceğini Brezilya örneği üzerinden ortaya koyan Sergio Abranches, bu yeni rejim türünü “*koalisyoncu başkanlık*” (*coalitional presidentialism*) terimi ile ifade etmiştir.¹¹ Daha sonra bu terim, Brezilya başta olmak üzere, başkanın partisinin yasama çoğunluğunu elde edemediği ve başkanın etkin bir yönetim

⁹ Fuat Aleskerov/Hasan Ersel/Yavuz Sabuncu, Seçimden Koalisyon Siyasal Karar Alma, Efil Yayinevi, Ankara 2010, s. 236.

¹⁰ Cheibub/Przeworski/Saiegh, s. 570.

¹¹ Timothy J. Power, “Optimism, Pessimism, and Coalitional Presidentialism: Debating the Institutional Design of Brazilian Democracy”, *Bulletin of Latin American Research*, Vol. 29, No. 1, Y. 2010, s. 23.

için diğer partilerle işbirliği yollarını aradığı bölgedeki birçok başkanlık demokrasisini tanımlamak için yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Koalisyoncu başkanlık, partisi parlamentoda çoğunluğu sağlayamamış bir başkanın, istikrarlı bir partiler arası ittifakın desteğini sağlamayı ve bu desteği sürdürmeyi amaçladığı durumlarda ortaya çıkar.¹² Başkanın ittifaka katılan partileri ödüllendirmek için başvurduğu araçların başında kabine veya diğer yürütme makamlarının tahsisisi gelmekteyse de, seçim bölgelerine yatırım, seçim kampanyasının finansmanı ve hatta rüşvet gibi malî içerikli araçlara da çok sık olarak başvurulmaktadır. Dolayısıyla koalisyoncu başkanlık, azınlık başkanlarının yasama desteğini artırmak için başvurduğu her türlü stratejik aracı ve koalisyon oluşumunu kapsayıcı bir içerik taşımaktadır.¹³

II) BAŞKANLIK SİSTEMLERİNDE KOALİSYONLARLA KARŞILAŞILMA SIKLIĞI

Akademik çevrelerde başkanlık sistemine ilişkin menfi bir bakış açısının hâkim olduğu 90'lı yıllarda; Linz,¹⁴ Mainwaring,¹⁵ Stepan/Skach,¹⁶ Valenzuela¹⁷ gibi önemli siyaset bilimciler, başkanlık sisteminin parlamenter sistemde koalisyon oluşumuna etkili müşevviklerden yoksun olduğunu, buna bağlı olarak başkanlık sisteminde koalisyon hükümetlerinin ancak çok istisnai durumlarda ortaya çıkabileceğini ileri sürmüşlerdir. Latin Amerika'daki gibi nispi temsil sisteminin uygulandığı çok partili başkanlık demokrasilerinde, genellikle başkanın partisi tek başına parlamento çoğunluğunu elde edememektedir. Yu-

¹² Paul Chaisty/Nic Cheeseman/Timothy Power, "How MPs Understand Coalitional Politics in Presidential Systems", *The Coalitional Presidentialism Project Research Report*, January 2015, s. 2.

¹³ Koalisyoncu başkanlık teriminin farklı anlamları için bkz. Power, s. 25-26.

¹⁴ Juan J. Linz, "The Perils of Presidentialism", *Journal of Democracy*, Vol. 1, No. 1, Y. 1990, s. 55-56; Juan J. Linz, "Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference", *The Failure of Presidential Democracy*, Juan J. Linz/Arturo Valenzuela (Editörler), The Johns Hopkins University Press, London 1994, s. 19.

¹⁵ Scott Mainwaring, "Presidentialism, Multipartyism, and Democracy: The Difficult Combination", *Comparative Political Studies*, Vol. 26, No. 2, July 1993, s. 220-222.

¹⁶ Alfred Stepan/Cindy Skach, "Constitutional Frameworks and Democratic Consolidation: Parliamentarianism versus Presidentialism", *World Politics*, Vol. 46, No. 1, Y. 1993, s. 17-18.

¹⁷ Arturo Valenzuela, "Party Politics and the Crisis of Presidentialism in Chile: A Proposal for a Parliamentary Form of Government", *The Failure of Presidential Democracy*, Juan J. Linz/Arturo Valenzuela (Editörler), The Johns Hopkins University Press, London 1994, s. 167.

karıda zikredilen yazarların iddiasına göre, azınlık başkanları, başkanlık sisteminin koalisyon oluşumuna izin vermeyen kurumsal yapısı nedeniyle kanunların çıkarılması için ihtiyaç duyduğu desteği diğer partilerden sağlayamayacak; sistem, yasama felçleri ve erkler arası çatışmalarla boğuşmak zorunda kalacak; tikanıklığın aşılması, kimi zaman anti-demokratik müdahaleleri dahi gerektirebilecektir.

Öte yandan, üçüncü dalga başkanlık demokrasilerinde, azınlık başkanlarının koalisyon oluşturmada sergiledikleri görece başarılı performans, bu beklentileri boşa çıkarmıştır. Sadece Latin Amerika’da değil, çok partili başkanlık sistemiyle yönetilen hemen her ülkede, azınlık başkanlarının istikrarlı koalisyon hükümetleri oluşturmayı başardıkları gözlemlenmiştir.

Başkanlık sistemi ile parlamenter sistemin koalisyon oluşumunda gösterdiği performansı istatistiksel veriler ışığında inceleyen öncü nitelikli bir çalışma, Cheibub/Przeworski/Saiegh tarafından yapılmıştır. Yazarların, 1946-1999 yılları arasında 133 ülkede ortaya çıkan demokratik nitelikli 716 ayrı hükümeti incelemek suretiyle ulaştıkları sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür: Parlamenter sistemde seçimlerin ardından tek partinin parlamentodaki sandalyelerin çoğunluğunu elde etme oranı % 43,2 iken, başkanlık sisteminde bu oran % 55,5’tir. Parlamenter sistemde azınlık konumundaki partilerin % 78,1’i koalisyon hükümeti oluşturma yolunu tercih etmişken, azınlık başkanlarının koalisyon oluşturma oranı % 53,6’dır. Sonuç olarak, parlamenter sistemde koalisyonların daha yaygın olduğu iddiasının ispatlanmasının yanında, başkanlık sisteminde koalisyon oluşumunun hiç de istisnai bir nitelik taşımadığı gösterilmiştir.¹⁸

Bölgesel temelli yapılan araştırmalar da benzer bir sonucu ortaya koymaktadır. Negretto; 1978-2003 yılları arasında 18 Latin Amerika ülkesinde görev yapmış 51 azınlık başkanından 27’sinin (%53) koalisyon hükümeti oluşturmayı tercih ettiğini göstermiştir.¹⁹ 1979-2006 yılları

¹⁸ Cheibub/Przeworski/Saiegh, s. 573-574. Cheibub/Przeworski/Saiegh’in kullandığı yöntemi takip eden ve zaman aralığını üçüncü demokrasi dalgasının başladığı tarih olan 1974 yılından başlatıp 2013 yılına kadar genişleten Chaisty/Power, azınlık başkanlarının koalisyon oluşturma sıklığını % 50,6 olarak ölçmüştür (Paul Chaisty/Timothy J. Power, “Flying Solo: Explaining Single-Party Cabinets Under Minority Presidentialism”, *European Journal of Political Research*, Y. 2018, s. 3-5). Bu çalışmanın da gösterdiği gibi, başkanlık sisteminde koalisyon oluşturma eğilimi, üçüncü demokrasi dalgasından günümüze artarak devam etmektedir.

¹⁹ Gabriel L. Negretto, “Minority Presidents and Democratic Performance in Latin

arasında 12 Latin Amerika ülkesinin hükümet biçimlerini inceleyen Figueiredo/Salles/Vieira ise belirtilen zaman aralığının tamamında tek parti hükümetleri ile yönetilen yalnızca 2 ülke (Kosta Rika ve Meksika) tespit etmiştir. 6 ülke (Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Ekvator ve Panama) belirtilen zaman aralığının tamamında koalisyon hükümetleri ile yönetilmişken, 4 ülkede (Arjantin, Paraguay, Venezuela ve Uruguay) ise en az bir kez koalisyon hükümeti ile karşılaşmıştır.²⁰

Koalisyoncu başkanlık, başlangıçta Latin Amerika'ya özgü bir olgu olarak değerlendirilmişse de, son birkaç yıldır yapılan araştırmalar, Afrika, Asya ve Eski Sovyet ülkelerindeki başkanlık sistemlerinde de koalisyon hükümetleri ile yaygın bir şekilde karşılaşıldığını gözler önüne sermiştir.²¹ Çoğu Afrika ülkesinde, yasama organları aşırı ölçüde parçalanmıştır ve genellikle başkanlar, yasamada çoğunluğa sahip bir partinin desteğinden yoksundurlar. Benin, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Liberya, Malavi gibi parti sisteminin aşırı ölçüde parçalandığı ülkelerde, başkanın partisi genelde parlamentodaki sandalyelerin sadece küçük bir parçasını kontrol edebilir. Bu durum başkanları, başbakanlar gibi hareket ederek, yasama ittifakları oluşturmak için çabalamaya zorlamaktadır.²² Uzak Doğu başkanlık demokrasileri açısından koalisyon inşası, özellikle Endonezya ve Güney Kore'de, siyasal yaşamın önemli bir parçasını teşkil etmiştir. Keza Rusya, Ukrayna ve Ermenistan²³ başta olmak üzere, yarı başkanlık veya süper başkanlık sistemini tercih eden Eski Sovyet ülkelerinde azınlık başkanları, yasama çoğunluğunun desteğini sağlayabilmek için patronaj ilişkilerine başvurmanın yanı sıra, sıklıkla başka partilerden üyeleri kabinelerine dâhil etme yolunu tercih etmişlerdir.²⁴

America", *Latin American Politics and Society*, Vol. 48, No. 3, Y. 2006, s. 75.

²⁰ Argelina Cheibub Figueiredo/Denise Lopes Salles/Marcelo Martins Vieira, "Political and Institutional Determinants of Executive's Success in Latin America", *Brazilian Political Science Review*, Vol. 3, No. 2, Y. 2009, s. 157.

²¹ Hatta Chaisty/Power'ın ölçümlerine göre, Afrika, Asya ve Avrupa'daki azınlık başkanları, Latin Amerika'daki azınlık başkanlarına göre koalisyon oluşumuna daha sık başvurmaktadır (Chaisty/Power, s. 3).

²² Chaisty, Paul/Cheeseman, Nic/Power, Timothy, "Rethinking the 'Presidentialism Debate': Conceptualizing Coalitional Politics in Crossregional Perspective", *Democratization*, Vol. 21, S. 1, Y. 2014, s. 83.

²³ Ermenistan 2015 yılında yapılan Anayasa değişikliği referandumu sonucunda yarı başkanlık sisteminden parlamenter sisteme geçiş yapmıştır.

²⁴ Eski Sovyet ülkelerinde koalisyon oluşumuna ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Paul Chaisty/Svitlana Chernykh, "How Do Minority Presidents Manage Multiparty Coalitions? Identifying and Analyzing the Payoffs to Coalition Parties in Presi-

Görüldüğü üzere, başkanlık sisteminin koalisyon inşası için yeterli teşvikler sunmadığı; azınlık başkanlarının parlamento çoğunluğunun desteğini sağlamada ciddi zorluklarla karşılaşacağı tezi, gerek evrensel gerek bölgesel temelli ampirik çalışmalarla çürütülmüştür. Azınlık başkanlarının önemli bir kısmı, yürütme gücünü diğer partilerle paylaşmak suretiyle parlamentoda ihtiyaç duyduğu desteği elde etmeyi başarmıştır. Gerçek şu ki günümüz başkanlık demokrasilerinde istisnai nitelikte olan koalisyon hükümetleri değil Amerikan tipi bölünmüş hükümetlerdir.²⁵

III) KOALİSYON OLUŞUMUNA ETKİ EDEN SAİKLER

Başkanlık sisteminde koalisyon hükümetlerine, parlamenter sistemdeki kadar olmasa da, oldukça sık rastlandığı ortaya konulduktan sonra, bu başlık altında başkanlık sisteminde siyasi aktörleri koalisyon oluşturmaya teşvik eden unsurlar incelenmiştir.

Daha önce de değinildiği üzere, literatürdeki geleneksel görüş, parlamenter sistemde partileri birlikte hareket etmeye iten güdülerin başkanlık sisteminde bulunmadığı yönündedir. Mainwaring'in bu hususta başvurduğu argümanlar oldukça ikna edicidir. Yazara göre, hem çok partili parlamenter sistemlerde hem de çok partili başkanlık sistemlerinde koalisyonlara aynı ölçüde ihtiyaç duyulmakta iken, üç faktör, başkanlık sisteminde koalisyon oluşturmaya güçleştirmektedir:

İlk olarak, parlamenter sistemin aksine, başkanlık sisteminde başkanın göreve gelmesi parlamentonun tasvibine bağlı olmadığı gibi, başkan, parlamento tarafından görevden de alınamaz. Bu nedenle, seçim öncesi diğer partilerle yapılan anlaşmalar, başkan açısından bağlayıcı değildir. Başkan, bir kez göreve geldikten sonra, bakanları görevden almada ve kabinesini yeniden dizayn etmede bir koalisyon hükümetinin başbakanına göre çok daha geniş bir takdir marjına sahiptir.²⁶

İkincisi, başkanlık sisteminde, parti liderleri arasında yapılan anlaşmalara milletvekillerinin riayeti yeterince güçlü değildir. Başkanın

dential Systems", *Political Research Quarterly*, Vol. 70, No. 4, Y. 2017, s. 765-774; Chaisty/Cheeseman/Power (2014), s. 80-82.

²⁵ Power, s. 24.

²⁶ Mainwaring, s. 220-221.

parlamentodaki başarısızlığı, görevinin sona ermesine yol açmayacağı için, özellikle Brezilya ve Ekvator gibi parti disiplininin düşük olduğu ülkelerde, milletvekilleri oylarını diledikleri yönde kullanabilmektedir. Parlamenter sistemde ise hükümetin parlamentodaki başarısızlığı, çoğu kez hükümete olan güvensizliğin izharı olarak değerlendirilir. Hükümetin düşmesinin ardından gidilecek olası bir erken seçimde koltuklarını kaybetme tehlikesi ile karşılaşabilecekleri için milletvekilleri hükümeti destelemekte daha istekli olacaktır.²⁷

Son olarak, başkanlık sisteminde partileri koalisyon anlaşmalarını bozmaya iten teşvik unsurları, parlamenter sistemdekinden daha güçlüdür. Çok partili başkanlık sistemlerinde, yeni başkanlık seçimleri ufukta görülür görülmez, parti liderleri, başkanla partileri arasına mesafe koyma ihtiyacı hissetmektedir. Zira mevcut hükümette sessiz bir ortak olarak kalmaya devam edilmesi halinde, partinin kurumsal kimliğinin zarar görmesinden ve başkanın yaptığı hatalardan dolayı sorumlu tutulmaktan korkulmaktadır. Kısacası, başarısızlığın seçimsel faturasını ödeme tehlikesi, partileri koalisyon ortaklığını bozmaya itmektedir.²⁸

Mainwaring'in sunduğu makul izahlara rağmen, çok partili başkanlık demokrasilerinde bu kadar sık koalisyon hükümetleri ile karşılaşılmasını nasıl değerlendirmek gerekir? Bu soruyu cevaplamak için başkan ve başkanın ittifak yaptığı partileri koalisyon oluşturmaya iten teşvik unsurlarının ayrı ayrı tetkik edilmesi gereklidir.

Azınlık başkanlarını koalisyon oluşturmaya iten sebeplerin başında, programını kanunlar yoluyla hayata geçirme ve yönetme kapasitesini artırma isteği gelir. Çok partili başkanlık demokrasilerinde, başkanın partisinin, parlamentodaki sandalyelerin yarıdan fazlasını elde etme ihtimali oldukça düşüktür. Brezilya örneğinde olduğu gibi, aşırı ölçüde parçalanmış bir parti sistemine sahip olan ülkelerde, başkan genelde parlamentodaki en büyük partinin lideri konumunda olsa da, onun destek oranı % 20-30 bandının üzerine nadiren çıkar.²⁹ Bu şartlar

²⁷ Mainwaring, s. 221-222.

²⁸ Mainwaring, s. 222.

²⁹ Brezilya'da, 1990 yılından bugüne, başkanın partisinin Temsilciler Meclisi'nde sahip olduğu sandalye oranı daima % 25'in altında kalmıştır (Eric D. Raile/Carlos Pereira/Timothy J. Power, "The Executive Toolbox: Building Legislative Support in a Multiparty Presidential Regime", *Political Research Quarterly*, Vol. 64, No. 2, Y.

altında, programını uygulayabilmek için parlamento çoğunluğunun desteğine ihtiyaç duyan bir azınlık başkanının koalisyon oluşturmak dışında çok fazla alternatifi bulunmamaktadır. Başkanın kararnameler yoluyla yasama organını devre dışı bırakıp programını uygulayabileceği düşünülebilir. Ancak başkanlık demokrasilerinin çoğunda başkana, parlamentonun yetki devri olmaksızın kanun gücünde kararname çıkarma yetkisi verilmediği gibi, başkana böyle bir yetkiyi veren ülkeler de genelde konu ve zaman bakımından ciddi sınırlamalar öngörmekte ve kararnamelerin yürürlükte kalmasını yasama organının onayına bağlı kılmaktadır.³⁰ Ayrıca kararname yetkisinin yaygın şekilde kullanımının yasama-yürütme erkleri arasındaki meşruiyet krizlerini derinleştirerek başkanın yönetme kapasitesini olumsuz yönde etkileyebileceğini de not etmekte fayda vardır.

Azınlık başkanlarının, yasama çoğunluğunun desteğini arkasına alan bir koalisyon hükümeti oluşturmadaki başarısızlığının sonuçları hakkında Latin Amerika bölgesi travmatik tecrübelerle ev sahipliği yapmıştır. Brezilya’da, partisinin Kongre’deki destek oranı % 10’u dahi bulmayan Fernando Collor de Mello, bir çoğunluk koalisyonu oluşturmak yerine programını kararnameler yoluyla hayata geçirmeyi tercih edince, Kongre’deki çoğunluğun katı muhalefeti ile karşılaşmış ve impeachment tehdidi nedeniyle görevinden istifa etmek zorunda kalmıştır.³¹ Peru’da, 1990 yılında yapılan başkanlık seçimini kazanan Alberto Fujimori de muhalif bir parlamento çoğunluğu ile karşı karşıya gelmiş ve 1992 yılında anayasaya aykırı bir şekilde parlamento-yu feshederek görevde kalmayı başarmıştır. 2000 yılında parlamento çoğunluğunun desteğini tekrardan kaybeden Fujimori, impeachment mekanizması işletilerek görevden alınmıştır.³² Venezuela’da ise hem Hugo Chavez (1999) hem de Nicolas Maduro (2017), Kongre’deki mu-

2011, s. 332).

³⁰ Başkanlık sistemlerinde başkanların kararname yetkilerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku Genel Kısım: Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 401-405; Adnan Küçük, *ABD ve Latin Amerika Ülkelerinde Başkanlık Sistemi ve Uygulamaları*, Adres Yayınları, Ankara 2019, s. 333-335; Şule Özsoy Boyunsuz, *Dünyada Başkanlık Sistemleri*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2017, s. 123-135; Açıl, s. 145-156.

³¹ Raile/Pereira/Power, s. 326; Negretto (2006), s. 80.

³² Ayrıntılı bilgi için bkz. Aníbal Pérez Liñán, *Presidential Impeachment and the New Political Instability in Latin America*, Cambridge University Press, Cambridge 2007, s. 184-185.

halif çoğunlukları etkisizleştirmek için mevcut tüm kurumların üstünde otoriteye sahip Kurucu Meclisler oluşturmak üzere yeni seçimlere gitmişlerdir.³³

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılabilceği üzere, azınlık başkanlarının koalisyon oluşturmada başarısızlığa uğraması; kanun yapımı sürecinde kilitlenmelere, başkanın parlamentoyu devre dışı bırakma girişimlerine, impeachment mekanizmasına başvurulmasına, anayasal krizlere ve rejim istikrarsızlığına yol açabilir.³⁴ Son dönemde yapılan çalışmalar, parlamento çoğunluğunun desteğini elde edememiş başkanların, çoğunluk desteğine sahip başkanlara göre, başkanlık döneminin sona ermesinden önce görevden ayrılma ihtimallerinin çok daha yüksek olduğunu göstermektedir.³⁵ Başkanlık döneminin kesintiye uğraması, çoğu kez demokratik rejimin kesintiye uğramasına yol açmasa da siyasi rekabetin keskinleşmesine, kutuplaşmanın artmasına ve siyasi istikrarsızlığa neden olmaktadır.

Programını kanunlar yoluyla hayata geçirme ve yönetme kapasitesini artırma isteği dışında, başkanı koalisyon oluşturmaya sevk eden bir diğer saik, seçimleri kazanma isteğidir. Başkan adayları, seçimi kazanma olasılığını artırmak için mümkün olduğunca fazla siyasi partinin desteğini sağlamayı amaçlar. Partileri kendisini desteklemeye ikna etmenin en temel yöntemi de başkan seçildikten sonra onları bakanlık koltukları ile ödüllendireceğini vadetmektir. Yapılan araştırmalar, seçim öncesi taahhütlerin kabine oluşumunu güçlü biçimde etkilediğini ve başkanlık seçimi için oluşturulan seçim ittifaklarının, seçimin ardından koalisyon hükümetlerine dönüşme olasılıklarının çok yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.³⁶

³³ Venezuela'daki gelişmelere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Açıl, s. 133-136.

³⁴ David Altman, "The Politics of Coalition Formation and Survival in Multiparty Presidential Democracies: The Case of Uruguay, 1989-1999", *Party Politics*, Vol. 6, No. 4, Y. 2000, s. 260; Mariana Llanos/Detlef Nolte, "The Many Faces of Latin American Presidentialism", *GIGA Focus Latin America*, No. 1, May 2016, s. 1.

³⁵ 1978-2003 yılları arasında, Latin Amerika ülkelerinde başkanlık döneminin kesintiye uğradığı 14 ayrı vaka tespit eden Negretto, bunlardan 12'sinin azınlık başkanları olduğunu ortaya koymuştur (Negretto (2006), s. 81-82). Ayrıca bkz. Kathryn Hochstetler, "Rethinking Presidentialism: Challenges and Presidential Failure", *The Journal of Comparative Politics*, Vol. 38, No. 4, July 2006, s. 408-409.

³⁶ Bkz. Kenneth Bunker, *Coalition Formation in Presidential Regimes: Evidence from Latin America*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, The London School of Economics and Political Science, Londra 2015, s. 54; Freudenreich, 90-94.

Bu noktada, parlamento tarafından görevden alınamayacak olan bir başkanın, başkanlık seçimi öncesi oluşturulan ittifakları neden koalisyon hükümetlerine dönüştürmek ve bu koalisyonları sonraki seçimlere kadar muhafaza etmek isteyeceğinin açıklanması gerekmektedir. İlk olarak, bir seçim ittifakının desteği ile iş başına gelmiş olan başkanın, tek başına parlamento çoğunluğunun desteğini sağlayabilmesi oldukça düşük bir ihtimaldir. Programını uygulamak isteyen başkan, seçimlerden sonra da ittifak yaptığı partilerin desteğini sürdürmek isteyecektir. Zira seçim öncesi taahhütlerinin tamamından vazgeçen ve seçimden sonra kabinesini yalnızca kendi partisinden bakanlarla oluşturan bir başkan, seçim öncesi koalisyon yaptığı partilerin yasama sürecindeki desteğini kaybetmekle kalmaz; geleceğe dair siyasal nitelikli anlaşmalar yapma yeteneğini de büyük ölçüde yitirir.³⁷ Parlamen-todaki partilerin, seçim öncesi taahhütlerine riayet etmeyen bir başkan ile yeni anlaşmalar yapmakta tereddüt göstermeleri tabiidir. Başkanın seçim öncesi taahhütlerine bağlılığını sağlayan ikinci etken, sonraki seçimlerde de aynı partilerin desteğine ihtiyaç duyulabilecek olmasıdır. Özellikle yeniden seçilmeye ilişkin bir kısıtlamanın öngörülmediği durumlarda, başkan, seçim ittifakı yaptığı partilerin memnuniyetini sonraki seçimlere kadar muhafaza edip tekrar kendisini desteklemelerini temin etmek isteyecektir.

Yukarıda izah edilen güçlü müşevviklere rağmen, koalisyon oluşturmak başkan açısından bazı maliyetleri de beraberinde getirmektedir. Her şeyden önce koalisyon hükümetleri, başkanın bakanlıklar üzerindeki kontrolünü yitirmesine ve buna bağlı olarak siyasal süreklilik ve etkinlik alanında bazı olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına yol açabilir. Ayrıca aynı anda tüm koalisyon ortaklarının memnuniyetini sağlamak kolay olmadığından, koalisyon içi gerilimlerin su yüzüne çıkması da kaçınılmazdır. Dahası, koalisyon inşasının bir parçası olan sahne arkasındaki anlaşmalar, sorumluluk kanallarını tıkayarak siyasal rejimin meşruiyetini zayıflatabilir. Tüm bu maliyetler, azınlık başkanlarının azımsanmayacak bir kısmının neden koalisyon hükümeti oluşturmaktan kaçındığını ortaya koymaktadır.³⁸

³⁷ Freudenreich, s. 85.

³⁸ Chaisty/Chernykh, s. 764.

Azınlık başkanları, kabine makamlarını partiler arasında paylaştırmasa dahi parlamentoda ihtiyaç duyduğu desteği elde edebileceğine inandığında, zikredilen maliyetler nedeniyle koalisyon hükümeti oluşturmaktan imtina edecektir. Parlamenter sistemdeki azınlık hükümetlerinin görece başarılı performansına dair gözlemler, azınlık başkanlarının da belli şartlar altında, geçici yasama koalisyonları oluşturmak suretiyle yasama başarısını yakalayabileceğine dair yorumlara neden olmuştur.

Yaygın olarak zannedilenin aksine, azınlık hükümetleri, parlamenter sistemlerde oldukça geniş bir uygulama alanına sahiptir. 1945-1987 yılları arasında parlamenter sistemle yönetilen 15 ülkenin hükümet şekillerini konu alan bir araştırmaya göre, toplamda ortaya çıkan 356 ayrı hükümetten 125'i (% 35) azınlık hükümeti niteliğindedir. Buna ek olarak, bu ülkelerin dördünde, azınlık hükümetleri, çoğunluk hükümetlerinden daha sık şekilde ortaya çıkmaktadır.³⁹ Kaldı ki, azınlık hükümetlerinin sık şekilde ortaya çıktığı ülkelerin başında, demokratik standartları oldukça yüksek olan İsveç, Norveç, Danimarka gibi İskandinav ülkeleri gelmektedir.

Tablo 1: Hükümet Türlerine Göre Yasama Başarısı

Hükümet Türü	Parlamenter Sistem	Örnek Sayısı	Başkanlık Sistemi	Örnek Sayısı
Tümü	80.15	335	62.63	214
Tek parti çoğunluk	89.12	107	71.57	55
Çoğunluk koalisyonu	76.07	122	51.31	33
Azınlık koalisyonu	78.25	26	53.03	20
Tek parti azınlık	79.28	45	61.34	84

Not: "Tümü", süper çoğunluk ve bölünmüş hükümet durumlarını da içermektedir.

Kaynak: Cheibub/Przeworski/Saiegh, s. 578.

Cheibub/Przeworski/Saiegh'in sunduğu deliller, azınlık hükümetlerinin yasama performanslarının da gayet tatmin edici nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır. Yazarlar, Tablo 1'de görülebileceği üzere, hükümet türlerine göre yürütme tekliflerinin parlamento ta-

³⁹ Kaare Strøm, "Democracy, Accountability, and Coalition Bargaining", *European Journal of Political Research*, Vol. 31, No. 1-2, Y. 1997, s. 54-55.

rafından kabul edilme oranlarını incelemektedirler. Tahmin edilebileceği gibi, yasama performansı alanında en başarılı sonuç, tek parti çoğunluk hükümetlerine aittir. Öte yandan, tek partili azınlık hükümetlerinin sunduğu tekliflerin kabul edilme oranları da şaşırtıcı derecede yüksektir. Bu sonuç, tek partili azınlık hükümetlerinin yasama performansının, çoğunluk koalisyonlarından bile daha iyi olduğuna işaret etmektedir.⁴⁰

Başkanlık sisteminde de durum çok farklı değildir. Azınlık başkanlarının tekliflerini kanunlaştırabilme oranı, parlamenter sistemdeki tek parti azınlık hükümetleri kadar yüksek olmasa da, başkanlık sistemindeki çoğunluk koalisyonlarından daha yüksektir. Bu sonuç göstermektedir ki, başkanın partisinin parlamentoda azınlık konumunda bulunduğu her durumu, koalisyon oluşturmada yaşanan bir başarısızlık olarak nitelemek hatalıdır.⁴¹ Siyasi yelpazede merkezde konumlanan azınlık başkanları, kabine makamlarını paylaşma ihtiyacı duymadan, sunduğu tekliflerin içeriğine göre, kimi zaman sağında kimi zaman solunda konumlanan partilerin desteğini sağlayarak tekliflerini kanunlaştırma imkânı yakalamaktadırlar.⁴²

Özetlemek gerekirse, çoğu azınlık başkanının, daha geniş, güvenilir ve sağlam bir yasama desteği için koalisyonlar oluşturmayı tercih ettikleri görülmektedir. Ancak azınlık başkanlarının koalisyon oluşturmamasının mutlaka yasama sürecinde kilitlenmelere ve kamusal erkler arası çatışmalara yol açacağı da ileri sürülemez. Esasında kilitlenme ve çatışmalar, parlamentodaki partilerin başkana karşı bir araya gelebildikleri ve sürekli şekilde başkanın tekliflerini reddettikleri oldukça istisnai koşullarda ortaya çıkmaktadır.

Başkanı koalisyon oluşturmaya iten müşevvikleri tahlil ettikten sonra, koalisyon ortağı olan partilerin başkanla işbirliği yapma nedenlerine de temas etmek gerekmektedir. Başkan ve partisi ile rekabet içinde olması beklenen siyasi aktörler, programını hayata geçirebilmesi için neden başkana yardımcı olur? Bu soruyu cevaplamak için par-

⁴⁰ Cheibub/Przeworski/Saiegh, s. 578.

⁴¹ Cheibub/Przeworski/Saiegh, s. 578.

⁴² Eduardo Alemán/George Tsebelis, "Political Parties and Government Coalitions in the Americas", *Journal of Politics in Latin America*, Vol. 3, No. 1, Y. 2011, s. 11; Negretto (2006), s. 68; Freudenreich, s. 83.

tilerin siyasal yaşamdaki öncelikli hedeflerini açıklamayı amaçlayan başlıca modellere kısaca bir göz atmakta fayda vardır.

Rasyonel tercih teorisi, siyasi partilerin tutumlarını üç ayrı model üzerinden açıklamaktadır: “oy beklentisi” (*vote-seeking*), “makam beklentisi” (*office-seeking*) ve “siyasa beklentisi” (*policy-seeking*). Oy beklentisi modeli, her bir siyasi partinin seçmen desteğini azami düzeye taşıyarak hükümeti kontrol etmeyi amaçlayacağını varsayar. Makam beklentisi yaklaşımına göre, siyasi aktörlerin temel amacı, oylarını artırmaktan ziyade, mümkün olduğu kadar fazla kamusal makamı ele geçirmek suretiyle yönetim aygıtını kontrol etmektir. Her iki modelde de siyasi partiler, ideolojik tutarlılıktan yoksun, seçimleri kazanarak iktidarı ele geçirmeyi amaçlayan pragmatist aktörler olarak görülür. Anthony Down’un ifadesiyle “Partiler, izleyecekleri politikaları seçimleri kazanmak için oluşturmaktadırlar; yoksa seçimleri kazanmalarının nedeni, belli politikaları izlemek değildir”.⁴³ Siyasa beklentisi modeli ise partilerin kamu siyaseti üzerinde daha geniş bir tesir gücüne sahip olmayı amaçlayacaklarını ileri sürer. Seçmen desteğini artırmak ve daha fazla kamusal makamı kontrol etmek, siyasi partiler için kendiliğinden bir amaç değil, yalnızca partilerin ideolojik tercihlerini hayata geçirmelelerine imkân veren vasıtalarlardır.⁴⁴

Bu modellerin üçü de siyasal yarışın tek boyutuna vurgu yapmakta olup tek başına bütüncül bir resim sunmaktan uzaktır. Siyasi partiler, liderlerinin davranışları üzerinde çeşitli kısıtlamalar getiren karmaşık organizasyonlardır. Bu nedenle siyasi partileri, bu modellerin varsaydığı gibi üniter ve sınırlandırılmamış aktörler olarak değerlendirmek mümkün değildir.⁴⁵ Gerçekte partiler, tek bir modele indirgenemeye-

⁴³ Anthony Down, *An Economic Theory of Democracy*, Harper and Row, New York 1987, s. 28’den aktaran Kontacı, s. 43.

⁴⁴ Siyasi partilerin temel hedeflerini açıklamayı amaçlayan yaklaşımlara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Kaare Strøm/Wolfgang C. Müller, “Political Parties and Hard Choices”, *Policy, Office or Votes: How Political Parties in Western Europe Make Hard Decisions*, Wolfgang C. Müller/Kaare Strøm (Editörler), Cambridge University Press, New York 1999, s. 5-9; Kaare Strøm, “A Behavioral Theory of Competitive Political Parties”, *American Journal of Political Science*, Vol. 34, No. 2, Y. 1990, s. 566-570; Joseph A. Schlesinger, “The Primary Goals of Political Parties: A Clarification of Positive Theory”, *The American Political Science Review*, Vol. 69, No. 3, Y. 1975, s. 840-849; Aleskerov/Ersel/Sabuncu, s. 217-219; Kontacı, s. 42-44; Bunker, s. 22-24; Altman, s. 263-264.

⁴⁵ Strøm (1990), s. 569.

cek farklı stratejiler izleyerek oy, makam ve siyasa beklentilerini maksimum düzeyde tatmin etmenin yollarını araştıracaktır. Aralarındaki gerilimlerden dolayı bir partinin tek başına tüm ödülleri elde etmesi imkânsız olsa da, partiler kendileri açısından en uygun bileşimi bulup tercihlerini buna göre oluşturacaklardır.⁴⁶ Sonuç olarak, başkanın koalisyonu davet ettiği bir parti; oy, makam ve siyasa ödülleri optimum bileşiminin bulunduğu noktayı tespit ederek koalisyonu dahil olacak veya başkanın teklifini geri çevirecektir.

Koalisyonu dâhil olan partilerin makam ve siyasa beklentilerini önceliklerini söylemek mümkündür.⁴⁷ Başkanın koalisyon teklifini geri çeviren partiler ise etkili bir muhalefet sergileyerek sonraki seçimlerde seçmen desteğini artırmayı amaçlayacaklardır. Koalisyonu davet edilen partiler, hükümete katılımın getirileri (makam elde etme, politikayı ve gündemi etkileme) ile teklifi geri çevirmenin getirilerini (bir sonraki seçimlerde ödüllendirilmeyi ummak) karşılaştırarak kararını verecektir. Açık ve hazır bir fayda ile şarta bağlı, uzun dönemli bir kazanım arasındaki bir tercihin büyük ihtimalle birincisi lehine gerçekleşeceği iddia edilmektedir.⁴⁸ Gerçekten de başkanlık sisteminde başkanın parlamento tarafından görevden alınamaması, koalisyon teklifini reddeden partilerin bir sonraki başkanlık seçimine kadar yönetim mekanizmasından tümüyle uzak kalmasına yol açacağı için partilerin bu sonuçtan kaçınmayı tercih edeceğini varsaymak makuldür.

Öte yandan, partilerin başkanın koalisyon teklifini kabul etmeye daha az istekli olacağı bazı özel dönemler de bulunmaktadır. Ekonomik durgunluk ve başkanın halk desteğinin azalması gibi, siyasi koşulların hükümetin aleyhine olduğu dönemlerde partiler, hükümet ortağı olmanın maliyetine katlanmak istemeyeceklerdir.⁴⁹ Partilerin böyle dönemlerde, bir sonraki seçimde yaşanabilecek muhtemel oy kayıplarını dikkate alarak, makam ve siyasa beklentilerini ikinci plana atmaları beklenecektir.

⁴⁶ Altman, s. 263-264.

⁴⁷ Ukrayna’da partilerin başkanlık koalisyonuna katılma nedenlerine ilişkin milletvekilleri ile yapılan bir anket de koalisyonu katılan partilerin temel motivasyonunun siyasi tesirlerini ve kontrol ettiği bakanlık sayılarını artırmak olduğunu ortaya koymaktadır. Bkz. Chaisty/Chernykh, s. 772-773.

⁴⁸ Alemán/Tsebelis, s. 14.

⁴⁹ Alemán/Tsebelis, s. 14.

Başkanın görev süresi ve bir sonraki seçimlere kalan süre de partilerin koalisyona katılma tercihlerini etkileyen önemli faktörler arasındadır. Başkanın görev süresinin uzun olduğu ülkelerde koalisyon hükümetleri ile karşılaşılma ihtimali daha yüksektir. Uzun başkanlık dönemi, küçük ve orta boy partilerin daha büyük partilerle işbirliğine girişmesi yönünde güçlü teşvikler yaratır. Bir sonraki seçimleri kazanma şansı düşük olan partiler, uzun bir süre boyunca iktidar nimetlerinden tümüyle yoksun kalmak istemeyeceklerinden, başkanın koalisyon teklifini kabul etmeye istekli olacaklardır. Başkanlık dönemi kısa olduğunda ise aynı partilerin, güçlü bir muhalefet oluşturup görece kısa bir süre sonra yapılacak seçimlerde şanslarını denemeyi tercih etme ihtimali daha yüksektir.⁵⁰ Keza başkanlık seçimleri yaklaştıkça, partilerin başkanlık koalisyonuna katılma ve koalisyonda kalmaya devam etme teşviklerinin azaldığı gözlemlenmiştir.⁵¹ Bunun sebebi, seçimler yaklaştıkça siyasi partilerin makam ve siyasa ödülllerinden ziyade seçmen desteğini genişletmeye öncelik verecek olmasıdır. 4 ilâ 6 yıl arası bir süre boyunca iktidarda kalan bir başkanın yıpranması ve seçmen desteğinde azalmalar meydana gelmesi tabiidir. Yeni seçimlerde seçmen desteğini yitiren bir başkanla bir arada anılmak istemeyen partiler, büyük ihtimalle koalisyona katılmak istemeyecek veya koalisyon ortaklığını bozacaktır.⁵²

IV) BAŞKANLIK SİSTEMLERİNDE KOALİSYONLARIN İNŞASINI VE İŞLEYİŞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

A) Başkanın Partisinin Yasama Organındaki Gücü

Başkanlık sisteminde koalisyonların inşasını ve işleyişini etkileyen faktörlerin başında, başkanın partisinin parlamentoda kontrol ettiği

⁵⁰ Bunker, s. 96.

⁵¹ Bkz. Octavio Amorim Neto/Fabiano Santos, "The Executive Connection: Presidentially Defined Factions and Party Discipline in Brazil", *Party Politics*, Vol. 7, No. 2, Y. 2001, s. 14; Altman, s. 268-270; Mainwaring, s. 222; Alemán/Tsebelis, s. 14-15; Chaisty/Chernykh, s. 772-773; Anayurt/Ekinci, s. 310-311. Amorim Neto'nun Brezilya'yı konu alan araştırmasının gösterdiği gibi, yeni seçimlerin yaklaşması koalisyon disiplini de olumsuz etkilemektedir. Seçim dönemi ilerledikçe, koalisyon ortaklığını sürdüren partilerin başkanın tekliflerine parlamentoda verdiği destek oranlarında azalmalar meydana geldiği gözlenmiştir (Amorim Neto (2002), s. 69-75).

⁵² Aksi yönde bir sonuç için bkz. Thiago Silva, "How Long Will It Last? Cabinet Termination in Presidential Systems", Paper to be Presented at the 112th American Political Science Association Annual Meeting, Y. 2016, s. 24.

sandalye sayısı gelmektedir. Kolayca tahmin edilebileceği gibi, başkanın partisinin parlamentodaki sandalyelerin yarıdan fazlasını elinde tutması ve başkanın, partili milletvekilleri üzerinde, sunduğu teklifler lehine oy kullanmalarını sağlayabilecek kadar kontrol gücüne sahip olması durumunda, çok büyük ihtimalle koalisyon oluşturma ihtiyacı hissedilmeyecektir.⁵³

Öte yandan, azınlık başkanlarının yasama desteği geniş bir çeşitlilik sergilemekte olup buna bağlı olarak, koalisyon oluşturmaya duyulan ihtiyaç da değişmektedir. Partisinin parlamentodaki destek oranı % 15 olan bir azınlık başkanı ile % 49 olan bir azınlık başkanının koalisyona bakış açısı birbirine taban tabana zıttır. İlki, koalisyon oluşumunu kaçınılmaz addedebileceken ikincisinin, kabinesine diğer partilerden üyeleri dâhil etmeden, ihtiyaç duyduğu desteği geçici anlaşmalarla sağlamayı tercih etmesi daha muhtemeldir.⁵⁴ Çoğunluğa yakın bir yasama desteğine sahip olan başkanların, parlamentodaki açığını küçük partilerden ve bağımsızlardan sağlayacağı destekle kolayca kapatabileceği ve bu nedenle çoğunluk başkanları gibi hareket edebileceği düşünülmektedir.⁵⁵

Yapılan araştırmalar, başkanın partisinin parlamentodaki gücü arttıkça koalisyon oluşum sıklığının azaldığını ortaya koymaktadır. Chaisty/Power, diğer tüm değişkenler sabit tutulduğunda, incelediği ülkeler içerisinde partisinin parlamentodaki destek oranı en yüksek olan azınlık başkanının (% 49,8) tek parti hükümeti oluşturma ihtimalinin, destek oranı en düşük olan azınlık başkanına (% 0) göre % 47 oranında daha yüksek olduğunu ve bu bağlantının doğrusal bir

⁵³ 1958-1963 yılları arasında Venezuela'da ve 1958-1974 yılları arasında Kolombiya'da görüldüğü gibi, istisnai olarak, parlamentoda çoğunluk desteğine sahip olan başkanlar da ulusal bütünlüğü kuvvetlendirmek amacıyla diğer partilerle koalisyon oluşturma yoluna gidebilmektedir. Negretto'nun 18 Latin Amerika ülkesindeki hükümet türlerini konu alan çalışmasına göre, çoğunluk statüsünde olan başkanların koalisyon oluşturma sıklığı % 21 olarak ölçülmüştür (Gabriel L. Negretto, "Minority Presidents and Types of Government in Latin America", Prepared for Delivery at the 2003 Meeting of the Latin American Studies Association, Dallas, March 27-29, Y. 2003, s. 17). Ayrıca bkz. Arend Lijphart, *Demokrasi Modelleri: Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları*, (Çev. Güneş Ayas ve Utku Umut Bulsun), İthaki Yayınları, İstanbul 2014, s. 126. Çoğunluk desteğine sahip olan başkanların koalisyon oluşturmalarının diğer bir açıklaması, birçok anayasanın önemli bazı konular için öngördüğü nitelikli çoğunluk kurallarıdır.

⁵⁴ Chaisty/Power, s. 6-7; Anayurt/Ekinci, s. 280.

⁵⁵ Alemán/Tsebelis, s. 17.

çizgide ilerlediğini göstermiştir.⁵⁶ Cheibub/Przeworski/Saiegh'in bulguları da bu beklentiye dolaylı yoldan desteklemektedir. Yazarların ölçümlerine göre, hiçbir partinin parlamentodaki sandalyelerin üçte birini elde edememesi durumunda koalisyon hükümetlerinin kurulma ihtimali oldukça yüksekken, en büyük partinin⁵⁷ parlamentodaki sandalyelerin üçte birinden fazlasını elde etmesi durumunda koalisyon hükümetlerinin kurulma ihtimali önemli oranda azalmaktadır.⁵⁸

B) Başkanın Anayasal Yetkileri

Başkanın reaktif ve proaktif yetkilerinin koalisyonların oluşumunu ve işleyişini etkileyen temel faktörlerden biri olduğu hususunda öğretide geniş bir uzlaşa bulunmaktadır. Öte yandan, başkanın yetkileri geniş olduğunda mı yoksa dar olduğunda mı daha sık şekilde koalisyonlarla karşılaşılacağı hususunda aynı uzlaşıdan söz etmek mümkün değildir.

Amorim Neto, anayasal yetkileri genişledikçe, başkanın koalisyon oluşturmaya duyacağı ihtiyacın azalacağını iddia etmektedir. Yazara göre başkan, politika yapımında iki temel stratejiden birini tercih eder: Kanuna dayalı strateji veya yürütme imtiyazlarına dayalı strateji. Kanuna dayalı stratejide, başkan, partili üyelerin oranının yüksek olduğu bir çoğunluk hükümeti oluşturmak ve kabine makamlarını koalisyon ortağı partiler arasında orantılı biçimde dağıtmak suretiyle, siyasi programını kanunlar aracılığıyla uygulama yolunu tercih eder. Yürütme imtiyazlarına dayalı stratejide ise programını uygulamak için parlamentonun desteğine daha az ihtiyaç duyacak olan başkanın, teknokrat bakanların ağırlıkta olduğu bir azınlık hükümeti oluşturması ve kabine makamlarını orantısız biçimde dağıtması muhtemeldir.⁵⁹

⁵⁶ Chaisty/Power, 11-12.

⁵⁷ Başkanlık sisteminde parlamentodaki en güçlü partinin başkanın partisi olma ihtimali % 73'tür. Bkz. Cheibub (2009), s. 83-84.

⁵⁸ Cheibub/Przeworski/Saiegh, s. 576. Bunker'in 18 Latin Amerika ülkesinde koalisyon oluşumlarını konu alan araştırması, beklentimizin aksine, başkanın partisinin parlamentodaki gücü arttıkça koalisyon hükümetleri ile karşılaşılma ihtimalinin de arttığını göstermektedir (Bunker, s. 112).

⁵⁹ Octavio Amorim Neto, "The Presidential Calculus: Executive Policy Making and Cabinet Formation in the Americas", Comparative Political Studies, Vol. 39, No. 4, Y. 2006, s. 423-424.

Başkanın tercih edeceği strateji açısından, veto ve kararname yetkileri özel önem arz etmektedir. Veto yetkisi, başkana, parlamentonun statükoda değişiklik meydana getirmeyi amaçlayan işlemlerini engelleme imkânı vermekten, kararname yetkisi bizatihi başkan tarafından yeni bir statükonun inşasını mümkün kılar.⁶⁰ Bu bakımdan, güçlü veto ve kararname yetkilerine birlikte sahip olan başkanların, parlamento çoğunluğunun desteğini arkasına alan bir koalisyon hükümeti oluşturmadan yoluna devam etmesi beklenebilir. Keza başkanlık sistemi ile yönetilen birçok ülkenin anayasası; belli konularda kanun tekliflerinin münhasıran başkan tarafından sunulabilmesini, başkanın sunduğu tekliflerin öncelikle görüşülmesini, ilgili sürede görüşülmeyen tekliflerin kendiliğinden kanunlaşmasını ve parlamento tarafından kabul edilmemiş olsa dahi bütçenin yürürlüğe girmesini öngören düzenlemeler içermektedir.⁶¹ Erkler arası güç dengesini başkan lehine değiştiren bu tarz düzenlemeler, başkanın parlamento kompozisyonu karşısındaki hassasiyetini azaltmakta ve onu, programını hayata geçirirken partiler arası pazarlıklar yerine tek taraflı stratejilere başvurmayaya sevk etmektedir.

Öte yandan, yukarıda da değinildiği üzere, başkanları koalisyon hükümetleri oluşturmaya sevk eden saikler, programını kanunlar yoluyla hayata geçirme ve yönetme kapasitesini artırma isteğinden ibaret değildir. Başkan adayları, seçilme şanslarını artırmak amacıyla partiler arası ittifaklar oluşturmakta ve kendisini destekleyen partileri kabine makamları ile ödüllendirmeyi vadetmektedir. Başkana geniş anayasal yetkiler tanındığında, siyasi aktörlerin başkanlık makamına atfedeceği önem artacağı için seçim ittifakları ve dolayısıyla koalisyon hükümetleri oluşturmaya yönelik teşviklerin de artması beklenebilir.⁶²

Görüldüğü üzere, başkanın anayasal yetkileri ile koalisyon hükümetleri arasındaki bağlantı henüz tam olarak aydınlatılamamış-

⁶⁰ Açıl, s. 145.

⁶¹ Başkanların anayasal yetkilerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Özsoy Boyunsuz, s. 118-162; Açıl, s. 142-167.

⁶² Konuya ilişkin farklı bir yorum için bkz. Ömer Anayurt/Murat Erdoğan/Ahmet Ekinci "Devlet Başkanının Halk Tarafından Seçildiği Hükümet Sistemlerinde Seçim Döngüsünün Kuvvetler Ayrılığı ve Siyasal İstikrar Üzerinde Etkisi", Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil'in Anısına Armağan, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 218-219.

tır.⁶³ Kanaatimizce, koalisyon inşasını teşvik eden en uygun kurumsal model, başkanın geniş anayasal yetkilere sahip olduğu ve fakat bu yetkiler üzerinde etkili ve kurumsallaşmış kontrol mekanizmalarının oluşturulduğu bir modeldir. Başkanın anayasal yetkileri aşırı zayıf olduğunda, partiler muhalefette kalarak başkanın muhtemel başarısızlığını sonraki seçimlerde oylarını artırmak için basamak olarak kullanmak isteyebileceklerdir. Bu durumda, parlamentodan gerekli desteği elde edemeyen başkanlar, anayasayı ihlal etme pahasına, çeşitli dayatmalarla taleplerini gerçekleştirmeyi deneyebilmektedir.

Pereira/Melo'nun da belirttiği gibi, çok partili başkanlık demokrasileri arasında en başarılı örneklerin, güçlü başkanlık yetkilerini Kongre'nin karşı yetkileri ile dengelemiş ülkeler olması rastlantı değildir. 1990'lı yılların başında; anayasal tasarımlarındaki sözde kusurlar (geniş başkanlık yetkileri, efektif parti sayısının yüksekliği ve parti sistemindeki parçalanmayı teşvik eden seçim sistemleri) nedeniyle başarısızlığa mahkûm olduğu düşünülen Brezilya, Uruguay ve Şili gibi ülkeler, oluşturdukları geniş kapsamlı koalisyon hükümetleri ile günümüzde başkanlık sisteminin en başarılı örnekleri arasında değerlendirilmektedir. Bu ülkeler aynı zamanda, yürütme erki üzerinde etkin denetim yeteneğine sahip, oldukça güçlü parlamentolara sahiptir. Buna karşın, o dönemde en zayıf yürütme erkine sahip ülkeler olarak

⁶³ Nitekim başkanın anayasal yetkileri ile koalisyon hükümetlerinin oluşumu ve işleyişi arasındaki bağlantıyı araştıran istatistiksel çalışmalar da birbiri ile çelişkili sonuçlar ortaya koymaktadır. Bunker'in sunduğu bulgular, başkanın anayasal yetkileri genişledikçe koalisyon hükümetleri ile karşılaşılma ihtimalinin azalacağı görüşünü desteklemektedir (Bunker, s. 108). Başkanlık sistemlerinde kabine istikrarını etkileyen unsurları araştıran Martínez-Gallardo da başkanlara bahsedilen güçlü kararname yetkilerinin kabine istikrarsızlığına yol açtığını belirtmektedir (Cecilia Martínez-Gallardo, "Out of the Cabinet: What Drives Defections From the Government in Presidential Systems?", *Comparative Political Studies*, Vol. 45, No. 1, Y. 2012, s. 78-79). Keza Chaisty/Power'ın ölçümlerine göre, güçlü veto yetkisine sahip olan bir azınlık başkanın kabinesini bir tek partiden oluşturma ihtimali, veto yetkisi bulunmayan bir azınlık başkana göre % 46 oranında daha fazladır (Chaisty/Power, s. 13). Öte yandan Freudenreich'in Latin Amerika'daki 13 başkanlık demokrasisini baz alarak yaptığı ölçümler, siyasa değişimi üzerinde güçlü bir bağımsız etkiye sahip olmayan başkanların azınlık hükümetleri ile yönetme ihtimalinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, başkanın kararname yetkisi güçlendikçe, azınlık hükümetlerinin ortaya çıkma ihtimali azalmaktadır (Freudenreich, s. 93-94). Alemán/Tsebelis'in ölçümlerine göre de başkanın anayasal yetkileri genişledikçe, partilerin kabineye girme ihtimali az da olsa artmaktadır (Alemán/Tsebelis, s. 19).

nitelendirilen Bolivya, Peru ve Venezuela’da, siyasi istikrar ve yönetilebilirlik alanında çok daha büyük zorluklarla karşılaşmıştır.⁶⁴

C) Parlamentonun Yapısı ve Etkinliği

Yukarıda da kısmen değinildiği üzere, başkanın yetkilerinin yanı sıra parlamentonun yapısı ve etkinliği de koalisyon oluşumunu etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Başkanın faaliyetleri üzerinde etkin bir denetim ve gözetim gücüne haiz olan parlamentoların koalisyon oluşumunu teşvik ettiği ileri sürülmektedir.⁶⁵ Kongre’nin elinde tuttuğu gözetim ve denetim mekanizmaları, milletvekillerine, başkan açısından büyük önem arz eden siyasi meseleler üzerinde etkide bulunmalarını sağlayacak araçlar verir. Bu araçlardan bazıları; soruşturma komisyonları oluşturmak, başkanın resmi bir makam için sunduğu adayları reddetmek, başkanın atadığı görevliler hakkında suç isnadında bulunmak, kamu mercilerini belli bir konuda bilgi vermeye zorlamak, bütçenin uygulanmasını denetlemek ve hükümet görevlileri hakkında gensoru önergesi vermektir.⁶⁶ Bu tarz yetkileri elinde tutan güçlü bir parlamento ile çalışmak zorunda olan bir başkan, yönetim etkinliğini artırmak için kabine makamlarını farklı partiler arasında bölüştürerek yasama desteğini genişletmeye daha fazla ihtiyaç duyacaktır.

Başkanlık sistemlerini parlamenter unsurlarla donatmanın faydalı olabileceğini ileri süren Colomer/Negretto, özellikle kabinenin oluşumu sürecinde başkan ile Kongre arasındaki yakın etkileşimin önemine vurgu yapar. Yazarlar, başkanın kabineye yapacağı atamaların Kongre onayından geçmesi ve kabine üyelerinin Kongre tarafından görevden alınabilmesi durumunda yasama ile yürütme arasındaki işbirliğinin gelişeceğini ileri sürmektedir.⁶⁷ Bakanların göreve gelmek

⁶⁴ Carlos Pereira/Marcus André Melo, “The Surprising Success of Multiparty Presidentialism”, *Journal of Democracy*, Vol. 23, No. 3, Y. 2012, s. 161-162.

⁶⁵ Alemán/Tsebelis, s. 7; Martínez-Gallardo (2012), s. 78-80; Freudenreich, s. 83.

⁶⁶ Alemán/Tsebelis, s. 12.

⁶⁷ Josep M. Colomer/Gabriel L. Negretto, “Can Presidentialism Work Like Parliamentarism?” *Government and Opposition*, Vol. 40, No. 1, Y. 2005, s. 80-81. Bakanlar aleyhine gensoru önergesi verilebilmesi, Latin Amerika başkanlık demokrasileri arasında oldukça yaygın bir uygulamadır. Ancak bu ülkelerin bir kısmında Kongre’nin verdiği güvensizlik oyu başkan açısından bağlayıcı değilken, diğer bir kısmında ise beşte üç veya üçte iki çoğunlukla güvensizlik oyu verilebilmektedir.

için Senato'nun zımni onayını almak ve görev süresi boyunca bu güveni korumak zorunda olduğu Uruguay örneği bu iddiayı desteklemektedir. Söz konusu kurallar, başkanın kabinesini oluştururken benimseyeceği hareket tarzı üzerinde önemli kurumsal kısıtlamalar getirmektedir. Çoğunluk desteğini elde edemeyen Uruguay başkanları, kabinesini kabul ettirmek için Kongre'deki diğer siyasi aktörlerle pazarlık etmek zorunda kalmakta ve geniş koalisyonlar oluşturmaktadırlar.⁶⁸

Alemán/Tsebelis, parlamentonun resmi yetkilerinin yanı sıra fiili güç ve etkinliğinin de koalisyon oluşumu üzerinde önemli etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Örneğin Şili Parlamentosu, profesyonel üyelik esasına göre çalışan güçlü bir komite sistemine sahipken, Meksika Parlamentosu, tekrar seçilemeyen ve görev süreleri kısa olan üyelere müteşekkil zayıf bir komite sistemine sahiptir. Bu sebeple, diğer şartlar eşit olduğunda, Şili başkanlarının Meksika başkanlarına göre daha güçlü kurumlarla siyasi pazarlıklara girişmek zorunda kalması ve Şili'de koalisyon hükümetleri ile karşılaşılma olasılığının daha yüksek olması beklenmektedir.⁶⁹

Bu başlık altında incelenecek son husus, tek meclis-çift meclis tercihinin koalisyon oluşumu üzerindeki etkisine ilişkindir. Kolayca tahmin edilebileceği gibi, başkanın partisinin meclislerin ikisinde birden çoğunluğu sağlama ihtimali daha düşük olduğu için⁷⁰, çift meclis

Parlamentar sistemdeki güvensizlik oyununa benzer bir mekanizma yalnızca Kolombiya ve Arjantin'de mevcuttur (Açıl, s. 34-37). Öte yandan, Uruguay ve Peru hariç, Latin Amerika ülkelerinde bakan atamaları Kongre onayına tabi tutulmamaktadır. Bakan atamalarının Kongre onayına tabi tutulmayıp, bakanların Kongre tarafından görevden alınabildiği Latin Amerika modelinin, yasama ile yürütme erkleri arasında yakın bir işbirliği tesis etmek açısından yeterli olmadığı; hatta bu modelin erkler arası çatışmalara yol açabileceği belirtilmiştir (Bkz. Matthew Soberg Shugart/John M. Carey, *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*, Cambridge University Press, New York 1992, s. 118-121; Colomer/Negretto, s. 81-82).

⁶⁸ Altman, s. 263.

⁶⁹ Alemán/Tsebelis, s. 12-13. Ayrıca bkz. Martínez-Gallardo (2012), s. 70-81.

⁷⁰ Cheibub'un 1946-1996 yılları arasında, dünya genelindeki saf başkanlık sistemlerinin tümünü temel alarak yaptığı araştırmaya göre, çift meclisli başkanlık sistemlerinde başkanların partilerinin Kongre'nin her iki kanadında da çoğunluğu sağlama oranı yaklaşık % 40'tır. Tek meclisli başkanlık sistemlerinde ise başkanların partileri % 54 oranında tek başına Kongre çoğunluğunu elde etmişlerdir (José Antonio Cheibub, "Minority Governments, Deadlock Situations, And The Survival Of Presidential Democracies", *Comparative Political Studies*, Vol. 35, No. 3, Y.

sisteminde koalisyon oluşturmaya daha fazla ihtiyaç duyulacaktır.⁷¹ Çoğu başkanlık sisteminde olduğu gibi⁷², iki meclis arasında simetrik bir güç dengesi bulunduğu, sunduğu tekliflerin kanunlaşabilmesi için başkanın, alt veya üst meclisin birinde çoğunluk desteğine sahip olması yeterli değildir. Keza başkanlık sistemiyle yönetilen birçok ülkede, üst düzey kamu görevlilerinin ve Yüksek Mahkeme üyelerinin atanması, uluslararası anlaşmaların kabulü gibi önemli bazı işlemler Senato onayına tabi tutulmaktadır. Bu nedenle, etkin yönetim sergilemek isteyen bir başkanın, üst meclisin kompozisyonuna tamamen kayıtsız kalması düşünülemez.

Ayrıca parlamenter sistemlerde koalisyon oluşumu üzerine yapılan bazı araştırmalarda ileri sürüldüğü üzere, çift meclis sisteminde, meclisler arasında partilerin sandalye dağılımı farklılık gösterebileceğinden, her iki mecliste de çoğunluk desteğini sağlamak için daha fazla partinin katıldığı geniş bir koalisyon hükümeti oluşturmak gerekecektir.⁷³ Yasama organı tek meclisten oluşsaydı desteğine ihtiyaç duyulmayacak olan partiler, ikinci meclisin kompozisyonu nedeniyle koalisyonlara dâhil edilmektedirler. Aynı etki, parlamenter sistemlere göre genelde daha güçlü ikinci meclisleri olan başkanlık sistemleri için evleviyetle geçerlidir.⁷⁴

2002, s. 294).

⁷¹ Bunker'in ölçümleri de çift meclisli başkanlık sistemlerinde koalisyon hükümetlerinin daha yaygın olduğunu göstermektedir (Bunker, s. 115-116).

⁷² Başkanlık sisteminde çift meclis sistemi parlamenter sisteme göre daha yaygındır ve genelde iki meclis arasında simetrik bir güç dengesi bulunmaktadır. Dünya üzerindeki ülkelerin yaklaşık % 41'i çift meclis sistemini benimsemişken (Betty Drexhage, *Bicameral Legislatures: An International Comparison*, Ministry of the Interior and Kingdom Relations, The Hague 2015, s. 3); Cheibub'un sunduğu veriler, başkanlık sistemlerinde çift meclis sisteminin benimsenme oranının dünya ortalamasının üzerinde olduğunu göstermektedir. Bkz. Cheibub (2002), s. 290. Başkanlık sistemlerinde simetrik çift meclislere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Mariana Llanos/Detlef Nolte, "Bicameralism in the Americas: Around the Extremes of Symmetry and Incongruence", *The Journal of Legislative Studies*, Vol. 9, No. 3, Y. 2003, s. 56-60.

⁷³ Lijphart ve Sjolin'in varsayımlarına dayanan bu beklenti, daha sonra yapılan araştırmalarda kendisine zayıf bir destek bulmuştur. Bu konuya ilişkin tartışmalar için bkz. Craig Volden/Clifford J. Carrubba, "The Formation of Oversized Coalitions in Parliamentary Democracies", *American Journal of Political Science*, Vol. 48, No. 3, Y. 2004, s. 526; James N. Druckman/Michael F. Thies, "The Importance of Concurrence: The Impact of Bicameralism on Government Formation and Duration", *American Journal of Political Science*, Vol. 46, No. 4, Y. 2002, s. 764-765.

⁷⁴ Meireles, başkanlık sistemlerinde çift meclislilik ile geniş çoğunluklu koalisyonlar

Ç) Seçim ve Parti Sistemleri

Koalisyon oluşumu için sunduğu zayıf teşvikler nedeniyle, başkanlık sistemi ile çok parti sisteminin bir araya gelmesinin demokrasi açısından olumsuz sonuçlar doğuracağı iddiası⁷⁵, son yirmi yıl içinde yapılan sayısız araştırmanın neticesinde çürütülmüştür. Günümüzde, başkanlık sisteminde de, parti sistemindeki parçalanmanın neden olacağı siyasi tikanıklıklardan koalisyon inşası yoluyla kaçınılabileceği yaygın şekilde kabul edilmektedir. Hatta son yıllardaki bazı araştırmaların sunduğu verilerin ışığında⁷⁶, daha da ileri giderek, ılımlı çok parti sisteminin aşırı çok parti sistemine göre demokratik kırılmalara daha yatkın olduğunu öne sürmek dahi mümkündür.

Parti sistemindeki parçalanmanın koalisyon hükümetlerinin oluşumunu teşvik ettiği yönünde öğretide geniş bir mutabakat bulunmaktadır.⁷⁷ Diğer bir deyişle, sistemdeki efektif parti sayısı arttıkça, koalisyon oluşumu ihtimalinin de artması beklenmektedir.⁷⁸ Bu durumu iki şekilde izah etmek mümkündür: İlk olarak, sistemdeki parti sayısının artması, başkanın partisinin parlamentoda çoğunluğu sağlama ihtimalini ve bu partinin parlamentoda kontrol ettiği sandalye oranını azaltır. Buna bağlı olarak, başkanın koalisyon oluşturma ihtiyacı da artar. İkincisi, parti sistemi genişledikçe siyasi yelpazede birbirine yakın konumlanan partilerin ortaya çıkma ve bu partilerin ortak bir siyasi

arasında önemli bir bağlantı tespit edememiş olmasına rağmen, Brezilya özelinde, Temsilciler Meclisi ve Senato'da hükümetin kontrol ettiği sandalyelerin oranı arasındaki fark arttıkça geniş çoğunluklu koalisyonların ortaya çıkma ihtimalinin de arttığını tespit etmiştir. Bkz. Fernando Meireles, "Oversized Government Coalitions in Latin America", *Brazilian Political Science Review*, Vol. 10, No. 3, Y. 2016, s. 17-26.

⁷⁵ Özellikle bkz. Mainwaring, s. 210-213; Stepan/Skach, s. 6-9.

⁷⁶ Bkz. José Antonio Cheibub/Fernando Limongi, "Democratic Institutions and Regime Survival: Parliamentary and Presidential Democracies Reconsidered", *Annual Review of Political Science*, Vol. 5, No. 1, Y. 2002, s. 166-168; Cheibub (2009), s. 95-99; Negretto (2006), s. 65.

⁷⁷ Bkz. Ebru Rukiye İlater Akarçay, "Karşılaştırmalı Perspektiften Başkanlık Sistemi Tartışması: Koalisyon İnşası ve Kuvvetler Birliğinden Kaçınmak Mümkün mü?", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C. 4, S. 1, Y. 2016, s. 113; Cheibub/Limongi, s. 165-168; Cheibub/Przeworski/Saiegh, s. 576; Bunker, s. 27-29.

⁷⁸ Mainwaring/Shugart, parti sistemindeki parçalanma ılımlı olduğunda koalisyon oluşturma ve koalisyonun devamlılığını sağlamanın daha kolay olduğunu ileri sürmektedir (Scott Mainwaring/Matthew S.Shugart, "Juan Linz, Presidentialism, and Democracy: A Critical Appraisal", *Comparative Politics*, Vol. 29, No. 4, Y. 1997, s. 466). Ancak Cheibub'un sunduğu istatistiki veriler, parti sayısındaki artışın koalisyon oluşumunu da artırdığını göstermektedir (Cheibub (2009), s. 82).

platformda bir araya gelme ihtimalleri artar.⁷⁹ Parti sistemindeki parçalanma ılımlı olduğunda, partiler görece olarak daha yüksek oy oranları elde edebileceğinden, muhalefette kalıp oylarını daha da artırarak sonraki seçimleri kazanmayı amaçlayabilecektir.

Başkanlık ve parlamento seçimlerinde uygulanan kurallar, gerek parti sistemindeki etkileri gerekse siyasi aktörler için sunduğu farklı yönde teşvikler nedeniyle, koalisyon oluşumu açısından belirleyici faktörler arasındadır. Parlamento seçimleri için nispi temsil veya çoğunluk sisteminin benimsenmesi; başkanın tek turda veya iki turda seçilmesi; yasama-yürütme seçimlerinin eş zamanlı veya ayrı zamanlarda yapılması; sistemde seçim barajlarına yer verilmesi veya verilmemesi gibi farklı tercihler, koalisyon oluşumu üzerinde farklı sonuçlar ortaya çıkarır.

Duverger'in seçim sistemlerinin parti sistemleri üzerindeki etkilerine ilişkin açıklamasına göre nispi temsil, sert, bağımsız ve istikrarlı partilerden kurulu çok partili bir sistemi; iki turlu çoğunluk usulü, yumuşak, bağımlı ve nispeten istikrarlı partilerden meydana gelen çok partili bir sistemi; tek turlu basit çoğunluk usulü ise iktidarın büyük ve bağımsız partiler arasında el değiştirdiği iki partili bir sistemi teşvik eder.⁸⁰ Seçim sistemleri, parti sistemleri üzerinde mutlak bir etki doğurmasa da⁸¹, diğer şartlar sabit tutulduğunda, nispi temsil usulünün parti sistemini genişlettiği, basit çoğunluk usulünün ise parti sistemini daralttığı kabul edilebilir. Dolayısıyla nispi temsil usulü benimsendiğinde, görece küçük partiler de parlamentoda temsil imkânı yakalayabilecek ve başkanın partisinin parlamentoda tek başına çoğunluğu sağlama ihtimali azalacağı için koalisyonlara daha fazla ihtiyaç duyulabilecektir. Latin Amerika başkanlık demokrasilerinde nispi temsil ile koalisyonlar arasında gözlemlenen paralellik de bu iddiayı desteklemektedir.⁸²

⁷⁹ Bunker, s. 97. Öte yandan, parti sistemindeki parçalanma arttıkça, koalisyon ortağı olabilecek parti sayısı da artacağı için başkanın mevcut koalisyonunu daha rahat bir şekilde dağıtabileceği; buna bağlı olarak da aşırı çok partili sistemlerde koalisyon istikrarının zayıf olacağı ileri sürülmektedir (Martínez-Gallardo (2012), s. 80-81).

⁸⁰ Maurice Duverger, *Siyasal Partiler*, (Çev. Ergun Özbudun), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1970, s. 221.

⁸¹ Özellikle bkz. Giovanni Sartori, *Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği: Yapılar, Özendiriciler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme*, (Çev. Ergun Özbudun), Yetkin Yayınları, Ankara 1997, s. 59-70; Özsoy Boyunsuz, s. 36-45.

⁸² Öte yandan, basit çoğunluk usulünün seçim ittifakları açısından teşvik edici bir

Başkanın seçiminde tercih edilen usul, parti sistemi üzerinde doğurduğu etki nedeniyle, koalisyon oluşumunu şekillendiren faktörlerden bir diğeridir. Basit çoğunluk usulü, seçmenleri stratejik oy kullanmaya sevk etmektedir. Siyasal sistemin en önemli ödülü olan başkanlık makamı için kullanacakları oyların boşa gitmesini istemeyecek olan seçmenler, en fazla beğendiği adaya değil, seçilme şansı yüksek olan adaylar arasından ehven-i şer olarak gördüğüne oyunu verecektir. Böyle olunca, basit çoğunluk usulünde, oyların çok büyük bir kısmının iki aday etrafında toplanması muhtemeldir. Mutlak çoğunluk usulünde ise stratejik oy kullanmaya gereksinim duyulmaz. Seçmenler, ilk turda en beğendiği aday için oyunu kullanıp daha sonra ikinci tura kalan adaylar arasında tercihini belirleme şansına sahiptir.⁸³ Bu nedenle, mutlak çoğunluk usulünde oyların ikiden fazla aday arasında paylaşılması ihtimali daha yüksektir.⁸⁴

Basit çoğunluk-mutlak çoğunluk tercihi, yalnızca başkanlık yarışındaki efektif aday sayısını etkilemekle kalmaz; uzun vadede parlamentodaki efektif parti sayısı üzerinde de önemli etkiler doğurur. Basit çoğunluk usulünün parlamentodaki efektif parti sayısını azalttığı; mutlak çoğunluk usulünün ise parlamentodaki efektif parti sayısını

yönünün olduğunu da ihmal etmemek gereklidir. Sadece en fazla oyu alan kişi veya listenin milletvekili çıkarabildiği bu sistemde, partilerin ortak bir aday etrafında güçlerini birleştirerek seçimlere girmeyi tercih ettiği gözlenmektedir (Bkz. Anayurt/Ekinci, s. 266).

⁸³ Öte yandan, mutlak çoğunluk usulünde oyların adaylar arasında aşırı şekilde parçalanması ve seçmenler nezdinde formaliteden ibaret olarak değerlendirilen ilk tur seçimlerine katılımın genellikle daha az olması, sistem karşıtı adayların düşük oy oranları ile ikinci tura kalmasına yol açabilmektedir. 2002 Fransa başkanlık seçimleri bu açıdan güzel bir örnektir. Bu seçimlerde, sadece ikinci turun önemli olduğunu ve bunun da kamuoyu anketlerinin gösterdiği üzere Chirac ve Jospin arasında geçeceğini düşünen çok sayıda Fransız seçmen, seçilme şansı olmayan partilere oy verdi veya oy kullanmaya gitmedi. Bunun neticesinde ırkçı aday Le Pen, kıl payı farkla Jospin'i saf dışı ederek ikinci tura kalmayı başardı. 2002 Fransa başkanlık seçimleri için bkz. Michael G. Roskin, *Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür*, (Çev. Bahattin Seçilmişoğlu), Adres Yayınları, Ankara 2016, s. 128.

⁸⁴ Başkanlık seçiminde benimsenen usulün parti sistemi üzerindeki etkisini Latin Amerika ülkelerini temel alarak araştıran Jones'un ortaya koyduğu veriler de bu beklentiyi karşılamaktadır: Basit çoğunluk usulünde, en çok oy alan iki adayın toplam oy oranı ortalaması % 86,86 iken mutlak çoğunluk usulünde, ilk tur sonuçlarına göre en çok oy alan iki adayın toplam oy oranı ortalaması % 62,60'tır (Mark P. Jones, "Presidential Election Laws and Multipartyism in Latin America", *Political Research Quarterly*, Vol. 47, No. 1, Y. 1994, s. 49).

artırdığı gözlemlenmiştir.⁸⁵ Parlamentoda temsil edilen parti sayısını artırıcı etkisi nedeniyle, mutlak çoğunluk usulünün koalisyon ihtimalini artırdığını söylemek mümkündür.

Mutlak çoğunluk usulünün en büyük avantajı, ikinci tur galibinin, seçmen çoğunluğunun en son tercih edeceği aday olması ihtimalinin bulunmamasıdır. Başkan, seçmen çoğunluğu nezdinde, en azından ehven-i şer olarak değerlendirilir ve bu sayede, kendi önerileri etrafında mutabakata dayalı bir siyasi çoğunluk oluşturmak için siyasi partilerden gerekli desteği elde etmeyi umabilir. Basit çoğunluk usulünde ise en büyük azınlık oyunu alarak başkan seçilen bir adayın, aynı zamanda seçmen çoğunluğunun en son tercih edeceği aday olması da imkân dâhilindedir.⁸⁶ Bu ihtimalde, siyasi partilerin bir sonraki seçimleri düşünerek halk desteği zayıf olan bir başkanla birlikte hareket etmenin maliyetine katlanmak istemeyeceğini varsaymak makuldür.

Seçimlerin zamanlaması ve seçim barajlarının koalisyon oluşumu üzerindeki etkileri ise daha karmaşıktır. Yasama-yürütme seçimlerinin eş zamanlı olarak yapılması ve öngörülen yüksek seçim barajları, bir yandan siyasi parti sistemindeki efektif parti sayısını azaltırken diğer yandan, küçük partilerin daha büyük partilerle işbirliği yapması yönünde güçlü teşvikler sunar.

Yasama-yürütme seçimleri eş zamanlı olarak gerçekleştirildiğinde, partiler bu seçimleri, kaybedilmesi durumunda ağır maliyetlere neden olacak ortak bir paket olarak değerlendirme eğilimindedir. Bu nedenle, ideolojik açıdan birbirine yakın konumlanan partilerin, seçim ittifakı oluşturarak kazanma şanslarını artırmak istemeleri tabiidir.⁸⁷ Bu ittifaklar, genellikle seçim sonrasında kabine makamlarının partiler arasında paylaştırılmasına ilişkin bir anlaşmayı da içereceğinden, eş zamanlı seçimler koalisyon hükümetlerini teşvik etmektedir.⁸⁸ Öte yandan, yapılan birçok araştırma, eş zamanlı yasama-yürütme seçimlerinin parlamentoda temsil edilen parti sayısını azalttığını ve başka-

⁸⁵ J. Mark Payne/Daniel Zovatto G./Mercedes Matio Diaz, *Democracies in Development: Politics and Reform in Latin America*, Inter-American Development Bank, Washington D.C. 2007, s. 21; Jones, s. 50-52; Shugart/Carey, s. 213; Mainwaring/Shugart (1997-a), s. 467-468.

⁸⁶ Colomer/Negretto, s. 68-69.

⁸⁷ Aynı yönde görüş için bkz. Anayurt/Ekinci, s. 268.

⁸⁸ Aynı yönde görüş için bkz. Bunker, s. 96.

nın partisinin parlamentodaki destek oranını artırdığını göstermiştir.⁸⁹ Bu nedenle, eş zamanlı seçimlerin uzun vadede koalisyon oluşumunu azaltıcı bir etki gösterebileceğini ileri sürmek de mümkündür.⁹⁰

Seçim barajları, küçük partilerin parlamentoda temsiline engel olarak parti sistemini daraltmaktadır. Tahmin edilebileceği gibi, seçim barajı ne kadar yüksekse parlamentoda yer alacak parti sayısı da o kadar az olacak ve büyük partiler parlamentoda aşkın temsil imkânına kavuşacaktır. Başkanın partisi de büyük ihtimalle seçimlerde aldığı oy oranından daha yüksek oranda sandalye elde edeceğinden, başkanın koalisyon oluşturmaya duyacağı ihtiyaç azalacaktır. Bununla birlikte, seçim barajlarının partiler arası işbirliğini teşvik edici boyutunu da göz ardı etmemek gereklidir.⁹¹ Özellikle yasama-yürütme seçimlerin eş zamanlı olarak gerçekleştirilmesi durumunda bu etki oldukça belirgindir.⁹² Başkan adayları, seçimi kazanma şanslarını azamî düzeye taşımak için mümkün olduğunca geniş bir ittifak oluşturmak isteyecek ve çok küçük oy potansiyeline sahip olan partileri bile kendi yanına çekmenin yollarını arayacaktır. Baraj sorunu olan partiler ise parlamentoda temsil imkânı yakalayabilmek için başkan adaylarından birisi ile ittifak oluşturmaya istekli olacaktır.

D) Parti Disiplini

Parlamente sistemde, milletvekillerini partilerinin politikalarını takip etmeye yönlendiren fesih ve güvenoyu mekanizmaları, başkanlık sisteminde mevcut değildir. Bu nedenle, başkanlık sisteminin parti disiplini üzerinde negatif bir etkisinin bulunduğu ilişkin öğretilerde yaygın bir kanaat hâkimdir.⁹³ Ancak hükümet sisteminin türü, parti

⁸⁹ Bkz. Matthew Soberg Shugart, "The Electoral Cycle and Institutional Sources of Divided Presidential Government", *The American Political Science Review*, Vol. 89, No. 2, Y. 1995, s. 337; Shugart/Carey, s. 226-258; Jones, s. 52-53; Mainwaring/Shugart (1997-a), s. 467; Payne/Zovatto/Diaz, s. 21-22.

⁹⁰ Yasama-yürütme seçimlerinin eş zamanlı veya ayrı zamanlarda yapılmasının siyasal sistem üzerindeki etkilerine dair kapsamlı bir çalışma için bkz. Anayurt/Erdoğan/Ekinci, s. 183-225.

⁹¹ Aynı yönde görüş için bkz. Bunker, s. 33.

⁹² Aynı yönde görüş için bkz. Nebi Miş/Hazal Duran, "Seçim İttifakları", *Seta Analiz*, S. 232, Şubat 2018, s. 10.

⁹³ Bu görüş için bkz. Ergun Özbudun, *Batı Demokrasilerinde ve Türkiye'de Parti Disiplini*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1968, s. 137; İlter Turan, "Parti Disiplini: Kapsam, Tarihçe, Teşvik Eden Sebepler", *İstanbul Üni-*

disiplinini belirleyen yegâne faktör değildir. Benimsenen seçim sistemi, ülkede hâkim olan siyasal kültür, parti sistemi, aday belirleme yöntemi gibi başka birçok faktör, partilerin disiplin düzeyi üzerinde hükümet sisteminin türüne göre çok daha belirgin etkiye sahiptir.⁹⁴ Dolayısıyla Linz'in⁹⁵ iddiasının aksine, başkanlık sistemiyle yönetilen ülkelerde de disiplin düzeyi yüksek partilerin ortaya çıkması olasıdır. Nitekim Arjantin, Uruguay, Şili⁹⁶ başta olmak üzere, Latin Amerika başkanlık demokrasilerinin genelinde siyasi partiler disiplinli yapıdadır. Bu bakımdan, partilerin disiplin düzeyinin, koalisyonların inşası ve işleyişi üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi gereklidir.

Çok partili başkanlık demokrasilerinde, siyasi partilerin disiplinli ve tutarlı yapıda olmalarının koalisyonların inşasını ve işleyişini kolaylaştıran bir faktör olduğu kabul edilmektedir.⁹⁷ Disiplinli partilerin bulunduğu ülkelerde başkanlar, her yasama meselesinde ad hoc koalisyonlar oluşturmak için patronaj ilişkilerine başvurmak zorunda kalmaz. Başkanlar, bireysel olarak milletvekilleri ile görüşmek yerine parti liderleriyle kalıcı anlaşmalar yapmayı tercih ederler. Bu durum, anlaşmaya dâhil olan aktörlerin sayısını azaltarak sürecin daha basit işlemesine yardımcı olur⁹⁸. Partisi parlamentoda çoğunluğu sağlayamayan başkanlar, disiplinli partilerin dâhil olduğu bir çoğunluk koalisyonu oluşturmak suretiyle, koalisyon ortakları ile anlaşmaya vardığı konularda parlamentoda kötü bir sürprizle karşılaşmayacağından emin olabilir.

Ancak koalisyon içindeki partiler, koalisyon kararları doğrultusunda oy kullanmaları için milletvekillerini zorlayacak disiplin araçlarından yoksunsa, başkanın sunduğu veya desteklediği tekliflerin parlamentoda reddedilmesi her zaman ihtimal dâhilindedir. Böyle bir

versitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 28, S. 1-4, s. 96-97; Nur Uluşahin, *Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi*, Yetkin Yayınları, Ankara 1999, s. 149; Linz (1994), s. 35; Açı, s. 130.

⁹⁴ Parti disiplinini etkileyen faktörlere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Özbudun, s. 107-187; Turan, s. 89-100.

⁹⁵ Linz (1994), s. 35.

⁹⁶ Anayurt/Ekinci, s. 304.

⁹⁷ Bkz. Scoot Mainwaring/Matthew Soberg Shugart, "Presidentialism and the Party System", *Presidentialism and Democracy in Latin America*, Scott Mainwaring/Matthew Soberg Shugart (Editörler), Cambridge University Press, New York 1997, s. 419; Anayurt/Ekinci, s. 306; Özsoy Boyunsuz, s. 241-242; Açı, s. 136-137.

⁹⁸ Mainwaring/Shugart (1997-b), s. 419.

sonuçtan kaçınmak için, partilerin disiplinsiz yapıda olduğu ülkelerde, başkanların iki stratejik araçtan yararlanarak parlamentodaki olası fireleri telafi etme yoluna gittiği görülmektedir: Bu araçlardan ilki, asgari çoğunluklu bir koalisyon yerine, yasama desteğini daha fazla artırmak için geniş çoğunluklu bir koalisyon oluşturulmasıdır. Partilerin disiplinli yapıda olması halinde desteğine ihtiyaç duyulmayacak partiler, bu suretle koalisyona dâhil edilmektedir. Nitekim parti disiplinin görece zayıf olduğu Brezilya, Ekvator ve Kolombiya’da geniş çoğunluklu koalisyonlarla daha sık karşılaşıldığı gözlenmiştir⁹⁹. İkinci araç ise koalisyonun içindeki veya dışındaki partilerin milletvekilleri ile bireysel olarak iletişime geçip, seçim bölgelerine yatırım, seçim kampanyasının finansmanı gibi mali içerikli vaatler (pork-barrel¹⁰⁰) yoluyla oylarının satın alınmasıdır. Bütçenin kabulü ve harcamaların yapılması sürecinde başkanlara geniş yetkiler veren birçok koalisyoncu başkanlık sisteminde,¹⁰¹ koalisyon içi anlaşmazlıkların ve koalisyona dâhil olan partilerdeki olası disiplin zafiyetlerinin bu yolla telafi edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Örneğin hem disiplinsiz parti yapılarının hem de koalisyoncu başkanlık sistemlerinin tipik örneği olarak gösterilen Brezilya’da, başkanların görece başarılı yasama performansı, bu tarz mali içerikli araçların etkin kullanımına bağlanmaktadır.¹⁰²

E) Kabine Makamlarının Dağıtımında Orantılılık

Parlamente sistemlerde koalisyon oluşumuna ilişkin yapılan araştırmalar, kabine makamlarının, koalisyona dâhil olan partiler arasında parlamentodaki sandalye sayıları ile orantılı şekilde paylaştırıldığını göstermektedir.¹⁰³ Bunun en temel nedeni, parlamente sis-

⁹⁹ Anayurt/Ekinci, s. 284. Ancak Meireles, 18 Latin Amerika ülkesinde 1979 yılından itibaren ortaya çıkan 168 koalisyon hükümetini incelediği çalışmada, parti disiplini ile geniş çoğunluklu koalisyonlar arasında açık bir bağlantı tespit edememiştir (Meireles, s. 26).

¹⁰⁰ Terimin açıklaması için bkz. Anayurt/Ekinci, s. 288.

¹⁰¹ Latin Amerika ülkelerinde başkanların bütçeye ilişkin yetkileri için bkz. Açıl, s. 164-165; Payne/Zovatto/Diaz, s. 91-92.

¹⁰² Bkz. Raile/Pereira/Power, s. 325-326; Pereira/Melo, s. 160-161.

¹⁰³ William A. Gamson’un ileri sürdüğü; koalisyon ödülllerinin, ortaklar arasında, koalisyona sağladıkları kaynak miktarı ile orantılı şekilde dağıtılacağı hipotezi (William A. Gamson, “A Theory of Coalition Formation”, *American Sociological Review*, Vol. 26, No. 3, Y. 1961, s. 376), parlamente sistemlerde koalisyon oluşumunu konu alan ampirik araştırmalarla doğrulanmış olup günümüzde “Gamson Kanunu” adıyla anılmaktadır. Örneğin parlamente sistemle yönetilen 13 Avrupa ülke-

temlerde hükümetlerin parlamentonun güveni ile göreve gelebilmesi ve ancak bu güven devam ettiği müddetçe ayakta kalabilmesidir. Seçimlerden birinci çıkmasına rağmen parlamento çoğunluğunun desteğini elde edemeyen bir parti, hükümeti oluşturabilecek çoğunluğu sağlamak için başka parti veya partilerle işbirliği zemini arayacaktır. Ancak bu işbirliği, taraflardan birinin karşı tarafa şartları dikte etmesi yoluyla sağlanamaz. Dikkat edilirse, hiçbir partinin parlamentoda tek başına çoğunluğu sağlayamadığı durumlarda, mutlaka ikiden fazla koalisyon alternatifi söz konusu olacaktır. Alternatif bir koalisyonun kurulabileceğini ve bu koalisyondan dışlanabileceklerini göz önünde bulunduran tarafların, kabine makamlarının adil biçimde dağıtımına rıza göstermesi beklenmektedir.¹⁰⁴

Başkanlık sisteminde hükümetin oluşumu, parlamenter sistemden çok daha farklı bir mantığa dayanmaktadır. Başkanlık sisteminde, başkanın göreve gelmesi ve görevde kalması parlamentonun tasvibine bağlı değildir. Bir kez göreve gelen başkan, parlamentodaki destek oranından ve bu orandaki değişimlerden etkilenmeksizin yeni seçimlere kadar işbaşında kalır. Bu yapısal farklılık, başkanlara, kabinesini

sinde bakanlıkların koalisyon ortakları arasında paylaşımını inceleyen Browne/Franklin, partilerin elde ettikleri bakanlık sayıları ile parlamentoda sahip oldukları sandalye sayıları arasında güçlü bir orantı tespit etmiştir (Eric C. Browne/Mark N. Franklin, "Aspects of Coalition Payoffs in European Parliamentary Democracies", *The American Political Science Review*, Vol. 67, No. 2, Y. 1973, s. 453-469). Browne/Franklin'in çalışması, önemine bakmaksızın tüm bakanlıkları eşdeğer kabul etmesi nedeniyle eleştirilebilir. Şüphesiz koalisyon ortaklarının, başbakanlık ve içişleri, dışişleri, maliye gibi kritik bakanlıklara atfedecekleri önem, turizm, aile, spor, kültür gibi bakanlıklara göre çok daha fazladır. Ancak 12 Batı Avrupa ülkesinde, uzman katılımcıların verdikleri cevapları veri olarak bakanlıkları önemlerine göre ayrı ayrı puanlandırılan Warwick/Druckman, bu durumda da partilerin elde ettiği bakanlıkların parlamentodaki sandalye sayıları ile orantılı olduğunu ortaya koymuştur (Paul V. Warwick/James N. Druckman, "Portfolio Salience and the Proportionality of Payoffs in Coalition Governments", *British Journal of Political Science*, Vol. 31, No. 4, Y. 2001, s. 627-649).

¹⁰⁴ Ancak parlamentoda temsil edilen parti sayısının ve buna bağlı olarak oluşturulabilecek koalisyon seçeneklerinin az olduğu kimi durumlarda, kritik konumdaki küçük partiler, parlamentodaki gücünün çok üzerinde bakanlık elde edebilmektedir. Diğer bir ifadeyle, bir siyasi partinin parlamentodaki sandalye sayısı ile oy gücünün örtüşmediği durumlar söz konusu olabilmektedir (Aleskerov/Ersel/Sabuncu, s. 243). Nitekim yukarıda da belirtildiği üzere, Browne/Franklin, partilerin elde ettikleri bakanlık sayıları ile parlamentoda sahip oldukları sandalye sayıları arasında güçlü bir orantı tespit etmesine rağmen, küçük partilerin güçlerine nispetle genelde daha fazla bakanlık elde ettiğini belirtmektedir (Browne/Franklin, s. 460-462).

dizayn etme konusunda, başbakanlara kıyasla çok daha geniş bir takdir marjı bırakmaktadır. Partisi parlamentoda azınlıkta kalan başkanlar için, programını kanunlar yoluyla uygulamaya geçirmek amacıyla, çoğunluk desteğini arkasına alan bir koalisyon oluşturmak rasyonel bir tercih olsa da, hiçbir zaman bir zaruret teşkil etmez. Başkan, böyle bir koalisyon oluşturmakta başarısız olsa bile görevinde kalmaya devam eder. Hatta geniş kararname yetkilerine sahip olan ve bu sayede programını parlamentonun desteği olmaksızın uygulayabileceğini düşünen azınlık başkanları, koalisyon oluşturmamayı tercih dahi edebilir.¹⁰⁵

Koalisyon pazarlıklarında başkanın elini güçlendiren bir diğer etmen, başkanlık sisteminde oluşturulacak koalisyonun şekillendiricisinin (formateur) sabit olmasıdır. Parlamenter sistemde, şekillendiricisinin değişken olduğu ve bu nedenle farklı koalisyon ihtimallerine açık, esnek bir kurumsal yapı mevcuttur.¹⁰⁶ Hükümeti kurmakla görevlendirilen parti başarısız olduğunda, bu görev başka bir partiye tevdi edilir. Oysa başkanlık sisteminde, koalisyonun şekillendiricisi her hâlükârda başkandır.¹⁰⁷ Parlamentodaki diğer partilerin, başkanın ve partisinin dışarıda bırakıldığı alternatif bir koalisyon oluşturması söz konusu değildir. Bu nedenle, koalisyona davet edilen partiler, ya bakanlıkların paylaşımı konusunda başkanın kendileri için uygun gördüğü paya razı olacaklar ya da ileride seçmenler tarafından ödüllendirilmeyi umarak sonraki seçimlere kadar hükümetin nimetlerinden yoksun kalmayı göze alacaklardır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, başkanlık sistemindeki koalisyonlarda, kabine makamlarının partiler arasında parlamenter sistemdeki kadar orantılı şekilde dağıtılması beklenmemelidir. Nitekim Amorim Neto/Samuels'in hükümet sistemi türlerine göre kabine orantılılığını karşılaştıran çalışması, başkanlık sistemlerinde kabine makamlarının diğer iki hükümet sistemine göre daha az orantılı şekilde paylaştırıldığını ve partisiz bakan oranının daha yüksek olduğunu göstermiştir.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Nitekim geniş kararname yetkilerine sahip olan başkanların, koalisyon oluştursalar dahi, genelde kabine makamlarını daha az orantılı şekilde paylaştırmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bkz. Amorim Neto (2006), s. 433-436.

¹⁰⁶ Özsoy Boyunsuz, s. 213.

¹⁰⁷ Bkz. Cheibub/Przeworski/Saiegh, s. 568; Alemán/Tsebelis, s. 13-15; Negretto (2006), s. 75; Martínez-Gallardo (2012), s. 67; Özsoy Boyunsuz, s. 213.

¹⁰⁸ Octavio Amorim Neto/David Samuels, "Democratic Regimes and Cabinet Poli-

Öte yandan, çok partili başkanlık sistemlerinde de başkanları, kabine makamlarını koalisyona dâhil olan partiler arasında orantılı şekilde paylaştırmaya sevk eden bazı teşvikler söz konusudur. Kabine makamlarının partiler arasında orantılı şekilde dağıtılması, koalisyon disiplini artırarak başkanın desteklediği tekliflerin kanunlaşmasını kolaylaştırmaktadır.¹⁰⁹ Örneğin Brezilya’da 1989-1998 yılları arasında Temsilciler Meclisi’nde açık oy usulüne başvurularak yapılan 420 oylamayı inceleyen Amorim Neto, kabine makamlarının paylaşımındaki orantılılık arttıkça, koalisyon içindeki partilerin disiplin oranının da arttığını tespit etmiştir.¹¹⁰ Kabinedeki adil paylaşım sayesinde koalisyon disiplini güçlendiren başkanlar, yasama desteğini artırmak için milletvekilleri ile siyasi meşruiyeti zedeleyen, malî içerikli anlaşmalar yapmaya daha az ihtiyaç duymaktadır.¹¹¹ Ayrıca kabine makamlarının orantılı şekilde dağıtılmasının, partileri koalisyon ortaklığını sürdürmeye sevk ettiği ve hükümet istikrarına katkı sağladığı tespit edilmiştir.¹¹² Bu nedenlerle, birçok ülkede azınlık başkanlarının, kabine makamlarını görece orantılı şekilde dağıtmayı tercih ettiği görülmektedir.¹¹³

V) BAŞKANLIK SİSTEMLERİNDE KOALİSYON İSTİKRARI

Hükümet istikrarı, yürütme erkinin gücü ve etkinliği açısından belirleyici faktörlerden birisidir. Her ne kadar istikrarlı yönetim, her durumda etkin yönetim anlamına gelmese de, aşırı istikrarsızlığın yönetim etkinliğini de olumsuz etkilemesi beklenmektedir. Bu açıdan, koalisyoncu başkanlık sistemlerinin başarı veya başarısızlığını değerlendiren, oluşturulan koalisyonların yaşam süresi, önemli değerlendirme kıstaslarından birini oluşturmaktadır.

tics: a Global Perspective”, Revista Ibero-Americana de Estudos Legislativos, Vol. 1, No. 1, Y. 2010, s. 13-17.

¹⁰⁹ Bkz. Amorim Neto (2002), s. 69; Figueiredo/Salles/Vieira, s. 167; Chaisty/Chernykh, s. 767-768; Power, s. 26-27.

¹¹⁰ Amorim Neto (2002), s. 69. Chaisty/Chernykh’in yarı başkanlık sistemi ile yönetilen Ukrayna’ya ilişkin ölçümleri de kabinenin orantılılığı ile koalisyondaki partilerin disiplin düzeyi arasındaki yakın bağlantıyı doğrulamaktadır (Chaisty/Chernykh, s. 767-768).

¹¹¹ Bkz. Raile/Pereira/Power, s. 329-330.

¹¹² Altman, s. 268-271.

¹¹³ Bkz. Amorim Neto/Samuels, s. 16; Silva, s. 16.

Başkanlık sisteminin partileri işbirliği yapmaya sevk eden mekanizmalardan yoksun olduğunu ileri süren yazarlar¹¹⁴, oluşturulan koalisyonların da geçici ve kısa ömürlü olacaklarını tahmin etmişlerdir. Bu yazarlara göre, başkanlık sisteminde gerek başkan gerekse kabinedeki diğer partiler, koalisyonu bozmak için güçlü teşviklere sahiptir. Başkanın görevde kalması, parlamentodaki destek oranına bağlı olmadığına göre, başkan, mevcut bakanları görevden almada ve kabinesini yeniden dizayn etmede geniş bir serbestiye sahiptir.¹¹⁵ Parlamentodaki kilit oylamalarda farklı partilerin desteğini elde etmek isteyen başkan, bakan değişikliklerine stratejik bir araç olarak çok sık şekilde başvurabilmektedir.¹¹⁶ Aynı şekilde, koalisyondaki partiler de, hükümetin düşmesine yol açmaksızın, kendileri için uygun bir zamanda koalisyondan ayrılarak rahatlıkla muhalefet saflarına dâhil olabilirler.¹¹⁷ Özellikle yeni seçimlerin yaklaştığı ve başkanın halk nezdindeki itibarını kaybetmeye başladığı dönemlerde, başkanla birlikte sorumluluğu paylaşmak istemeyen partiler, koalisyondan ayrılmayı tercih edebileceklerdir.

Öte yandan, son dönemde yapılan araştırmalar, başkanlık sistemindeki koalisyonların dayanıksız, geçici ve kısa ömürlü olacağına ilişkin öngörülerini büyük ölçüde boşa çıkarmıştır. Başkanlık sistemiyle yönetilen birçok ülkede de, tıpkı parlamenter sistemdeki gibi, oluşturulan koalisyonlar tüm yasama dönemi boyunca devam etmektedir. Örneğin 1980-2010 yılları arasında Latin Amerika'da oluşturulan koalisyon hükümetlerini inceleyen Bunker, 37 koalisyondan 31'inin başkanın görev süresinin bitimine kadar devam ettiğini ortaya koymuştur.¹¹⁸ Çift meclis sistemini benimseyen Latin Amerika ülkelerin-

¹¹⁴ Bkz. dipnot 17.

¹¹⁵ Mainwaring, s. 221.

¹¹⁶ Stepan/Skach, s. 21-22. 1950-1980 yılları arasında Batı Avrupa ülkeleri ile ABD ve Latin Amerika ülkelerindeki bakan değişikliklerini karşılaştıran Stepan/Skach, parlamenter sistemdeki bakanların ortalama görev süresinin, başkanlık sistemindeki bakanlardan yaklaşık iki kat daha uzun olduğunu tespit etmiştir (Stepan/Skach, s. 13-16). 1982-2012 yılları arasında 12 Latin Amerika ülkesindeki bakan değişikliklerini inceleyen Martínez-Gallardo da, bakanların % 59'unun henüz başkanlık dönemi sona ermeden görevlerinden ayrıldığını ve bir bakanın ortalama görev süresinin 19,6 ay olduğunu belirtmektedir (Cecilia Martínez-Gallardo, "Designing Cabinets: Presidential Politics and Ministerial Instability", *Journal of Politics in Latin America*, Vol. 2, Y. 2014, s. 12-14).

¹¹⁷ Mainwaring, s. 221.

¹¹⁸ Bunker, s. 54.

deki koalisyonların istikrarını araştıran Albala'nın sunduğu veriler de Bunker'in sunduğu veriler ile uyumludur: 25 koalisyon hükümetinden 16'sı başkanın görev süresinin bitimine kadar devam etmiştir.¹¹⁹

Tablo 2'deki veriler incelendiğinde, parlamenter sistemde olduğu gibi, başkanlık sisteminde de koalisyon hükümetlerinin tek parti hükümetlerinden daha kısa ömürlü oldukları görülmektedir.¹²⁰ Tek parti hükümetlerinin ortalama yaşam süresi yaklaşık 40 ay iken, koalisyon hükümetlerinin ortalama yaşam süresi yaklaşık 20 aydır. Ayrıca koalisyon istikrarı ülkeden ülkeye de büyük çeşitlilik göstermektedir. Uruguay ve Şili'de oldukça uzun ömürlü koalisyon hükümetleri ile karşılaşılırmaktayken Brezilya, Peru ve Ekvator'da koalisyonlar genelde kısa ömürlüdür.¹²¹ Ancak genel ortalamalara bakıldığında, başkanlık sistemindeki koalisyonların yaşam süresi, hemen hemen parlamenter sistemdeki koalisyonlar kadar uzundur.¹²²

Tablo 2: Latin Amerika'da Hükümet İstikrarı

Ülke	Başkanlık Dönemi Süresi (Ay)	Kabinenin Ortalama Görev Süresi (Ay)	Koalisyon Hükümetlerinin Ortalama Görev Süresi (Ay)	Tek Parti Hükümetlerinin Ortalama Görev Süresi (Ay)
Arjantin	60	32,14	11,67	47,50
Brezilya	48	11,50	11,50	----
Bolivya	48	19,83	17,36	47,00
Ekvator	60	16,00	12,20	28,67
Kolombiya	48	23,00	20,82	47,00
Kosta Rika	48	47,00	----	47,00
Meksika	72	71,00	----	71,00
Paraguay	60	33,80	25,50	39,33

¹¹⁹ Adrián Albala, "Coalition Presidentialism in Bicameral Congresses: How does the Control of a Bicameral Majority Affect Coalition Survival?", *Brazilian Political Science Review*, Vol. 11, No. 2, Y. 2017, s. 17.

¹²⁰ Martínez-Gallardo (2012), s. 66.

¹²¹ Başkanlık sisteminde koalisyon istikrarını etkileyen faktörler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Shin, Jae Hyeok, "Cabinet Duration in Presidential Democracies", *Political Science Quarterly*, Vol. 128, No. 2, Y. 2013, s. 317-339; Martínez-Gallardo (2012), s. 66-73; Anayurt/Ekinci, s. 286-318.

¹²² Parlamenter sistemlerde koalisyon istikrarına ilişkin bkz. Wolfgang C. Müller/Kaare Strøm, "Conclusion: Coalition Governance in Western Europe", *Coalition Governments in Western Europe*, Wolfgang C. Müller/Kaare Strøm (Editörler), Oxford University Press, New York 2000, s. 584-585.

Ülke	Başkanlık Dönemi Süresi (Ay)	Kabinenin Ortalama Görev Süresi (Ay)	Koalisyon Hükümetlerinin Ortalama Görev Süresi (Ay)	Tek Parti Hükümetlerinin Ortalama Görev Süresi (Ay)
Peru	60	13,00	6,85	29,00
Şili	60	37,40	37,40	----
Uruguay	48	25,67	27,86	18,00
Venezuela	72	26,40	27,40	25,40
Tüm Ülkeler	57	29,73	19,86	39,99

Kaynak: Martínez-Gallardo (2012), s. 65.

VI) TÜRK HÜKÜMET SİSTEMİ ÜZERİNE BAZI GÖZLEM VE DEĞERLENDİRMELER

Türkiye’de, 16 Nisan 2017 günü yapılan halkoylamasıyla kabul edilen ve 24 Haziran 2018 günü gerçekleştirilen seçimlerin ardından yürürlüğe giren anayasa değişiklikleri ile hükümet sistemi alanında radikal bir dönüşüm yaşanmıştır. Yeni hükümet sistemini, ABD modelinden bazı sapmalar göstermesine rağmen, başkanlık sistemi kapsamında değerlendirmek mümkündür.

Ülkemizde hükümet sistemi alanında uzun yıllar devam eden tartışmalar esnasında, başkanlık sistemine taraftar olan siyasetçi ve akademisyenler, koalisyon hükümetlerine yol açması nedeniyle parlamenter sistemin yürütmenin istikrar ve etkinliği hususunda zayıf bir karneye sahip olduğunu; başkanlık sistemine geçilmesi durumunda bir daha koalisyonlarla karşılaşmayacağını ileri sürmüşlerdir. Öte yandan, bu çalışmada da gösterildiği gibi, koalisyon oluşumu, çok partili başkanlık demokrasilerinin önemli bir kısmı için sistemin olağan işleyiş tarzı haline dönüşmüştür. Partisi parlamentoda çoğunluğu sağlayamayan başkanlar, diğer partilerle kabine makamlarını paylaşmak suretiyle parlamentodaki destek oranını artırmakta ve programını kanunlar aracılığıyla hayata geçirme imkânı yakalamaktadır. Keza koalisyon oluşumu, başkanlık sisteminin en büyük zaafı olarak değerlendirilen erkler arasındaki meşruiyet krizi ve yetki çatışması sorunlarına da demokratik ve oydaşmacı bir çözüm sunmaktadır. Bu bakımdan, çok partili başkanlık sistemlerinde koalisyon hükümetlerinin yürütme etkinliğini ve rejim istikrarını azaltmaktan ziyade artırdığı gözlemlenmiştir. Bu başlık altında, yasama ve yürütme erkleri arasındaki güç dengesi, seçim ve parti sisteminin niteliği itibarıyla, Türk hükümet

sisteminde koalisyonlarla karşılaşılıp karşılaşılmayacağına ilişkin bazı tahminlerde bulunulacaktır.

Öncelikle, yeni hükümet sisteminin, yasama ile yürütme erkleri arasındaki işbirliğini teşvik edecek güçlü kontrol-denge mekanizmalarından yoksun olduğu tespitinde bulunmak mümkündür. Sistem, Cumhurbaşkanı'nın partisinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) çoğunluğu sağlayamaması durumunda meydana gelebilecek tıkanıklıkları çözüme kavuşturma düşüncesi üzerine inşa edilmiştir. Öte yandan, bu amacı gerçekleştirebilmek için Cumhurbaşkanı ve TBMM'yi birlikte hareket etmeye zorlayacak mekanizmalar oluşturmak yerine, Cumhurbaşkanı'na tek taraflı stratejiler izlemesini sağlayacak güçlü anayasal yetkiler tanınmıştır.

Cumhurbaşkanı ile TBMM arasındaki güç dengesi açısından dört yetki özel önem arz etmektedir. İlk olarak, Cumhurbaşkanı, yürütme alanına ilişkin konularda, daha önce kanunla düzenlenmemiş bir alanı Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile ilk elden düzenleyebilecektir. Her ne kadar, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri normlar hiyerarşisinde kanunların altında yer alsın ve münhasıran kanunla düzenlenmesi gereken veya kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamayacağı öngörülmüş olsa da, bu yetkinin TBMM'deki muhalif bir çoğunluğu etkisizleştirmek için kullanılması ihtimali her zaman bulunmaktadır. Partisi parlamentoda azınlıkta kalan Cumhurbaşkanı, destek oranını artırmak için bakanlıkları diğer partilerle paylaşmak yerine programını kararnameler yoluyla hayata geçirmeyi tercih edebilecektir. Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin TBMM onayına tabi olmaması ve kararname yetkisinin sınırları noktasındaki muğlaklıklar, bu yetkinin sık bir şekilde ve TBMM'yi devre dışı bırakmak üzere kullanmasına yol açabilecektir. TBMM'nin aynı konuda kanun çıkarması durumunda Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümsüz hale gelecek olması ve Anayasa Mahkemesi'nin kararnameler üzerindeki denetim yetkisi de bu olumsuzlukları gidermek açısından yeterli olmamıştır. Gerek TBMM'nin aynı konuda yeni bir kanun çıkarması gerekse Anayasa Mahkemesi'nin kararnameye ilişkin gerçekleştireceği denetim uzun zaman alabileceğinden, anayasaya aykırı veya TBMM'nin tasvip etmeyeceği kararnameler, belki de yıllarca yürürlükte kalmaya devam edecektir. Kaldı ki, kanunların aksine, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin çıkarılması için uzun bir

müzakere ve hazırlık sürecine de ihtiyaç yoktur. Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, tek kişinin işlemidir ve Cumhurbaşkanı, emrindeki geniş bürokratik kadronun yardımıyla, ihtiyaç duyduğu kararnameleri çok kısa sürede hazırlatıp yürürlüğe koyabilir. Dolayısıyla, Cumhurbaşkanı, anayasada yer alan sınırlamalara riayet etmeden çok sayıda kararname çıkararak Anayasa Mahkemesi ve TBMM'nin gündemini tıkama imkânına sahiptir.¹²³

Türkiye'de koalisyon oluşumunu kısıtlaması muhtemel ikinci tür yetki, Cumhurbaşkanı'nın elinde tuttuğu geniş atama yetkileridir. Bakanların, üst düzey kamu yöneticilerinin, diplomatik temsilcilerin ve yargı mensuplarının atanmasında, yasama ile yürütme erkleri arasındaki işbirliğini teşvik edici bir atama mekanizması oluşturulmamıştır. Bakanların, üst düzey kamu yöneticilerinin ve diplomatik temsilcilerin atanmasına TBMM'nin hiçbir dahli bulunmamaktadır. Hatta münhasıran Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile düzenlenebilecek konular arasında yer aldığı için, üst düzey kamu yöneticilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esaslar hakkında kanun çıkarılması dahi mümkün değildir. Anayasa Mahkemesi ile Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) üyelerinin atanmasında da Cumhurbaşkanı'nın ağırlığı hissedilmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin on beş üyesinden on ikisi doğrudan doğruya veya önerilen adaylar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanmakta iken, TBMM yalnızca üç üyeyi atama yetkisine sahiptir. On üç üyeden oluşan HSK'nın altı üyesi (Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı dâhil) Cumhurbaşkanı, yedi üyesi TBMM tarafından atanmaktadır. TBMM daha fazla üyeyi atasa da, ilk turda üçte iki, ikinci turda beşte üç çoğunluğa ulaşamadığı takdirde en çok oyu alan iki aday arasından üye seçiminin ad çekme usulü ile tamamlanacak olması, parlamentoda çoğunluğa sahip olmasa dahi, Cumhurbaşkanı'nın partisinin desteklediği bir veya birkaç adayın seçilmesini mümkün

¹²³ Murat Açı, "2017 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri", İstanbul Hukuk Mecmuası, C. 76, S. 2, Y. 2018, s. 752. Nitekim İbrahim Özden Kaboğlu'nun TBMM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada belirttiği üzere, (TBMM Tutanak Dergisi, 98'inci Birleşim, 4 Temmuz 2019 Perşembe) 2017 Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği 24 Haziran 2018 tarihinden itibaren çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi sayısının TBMM'nin çıkardığı kanun sayısından daha fazla olması ve çıkarılan kararnamelerdeki toplam madde sayısının kanunlardaki madde sayısının yaklaşık üç katı olması da bu görüşü desteklemektedir.

kılabilecektir. Bu sayede Cumhurbaşkanı, diğer partilerle işbirliği yapma zorunluluğu duymaksızın, Kurul'un çoğunluğunu kendi dilediği üyelerden oluşturma şansını yakalamaktadır. Hâlbuki gerek yürütme gerekse yargı alanında yapılacak atamalarda, Cumhurbaşkanı'nın önerdiği adayın TBMM tarafından kabul edilmesi şart koşulmuş olsaydı, Cumhurbaşkanı, önerdiği adayların reddedilmesini önlemek için TBMM'deki destek oranını artırma ihtiyacı duyabilir ve diğer partilerle işbirliği yapmaya daha istekli olabilirdi.

Cumhurbaşkanı ile TBMM arasındaki güç dengesi açısından özel önem arz eden üçüncü husus, bütçenin hazırlanması ve kabul edilmesi sürecinde TBMM'nin oldukça pasif bir konumda bulunmasıdır. Bütçe kanun teklifini sunma yetkisi münhasıran Cumhurbaşkanı'na aittir. Milletvekillerinin alternatif bir bütçe teklifi sunma yetkisi bulunmadığı gibi, bütçe teklifi üzerinde giderleri artıran veya gelirleri azaltan önerilerde bulunmaları da mümkün değildir. Keza bütçe kanununun mali yıl başlayana kadar yürürlüğe konulamaması halinde geçici bütçe kanununun çıkarılacağı; geçici bütçe kanununun da çıkarılamaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilene kadar bir önceki yıl bütçesinin yeniden değerlendirme oranına göre artırılarak uygulanacağı öngörülmüştür (Anayasa m. 161/4). Söz konusu hüküm, TBMM tarafından onaylanmış bir bütçe olmadan yürütmenin gelir toplayıp harcamaya yapabilmesine olanak tanımaktadır.¹²⁴

Son olarak, karşılıklı fesih yetkisinin TBMM ile Cumhurbaşkanı arasındaki ilişkiyi yapıcı değil yıkıcı bir temele dayandırıldığını belirtmek gerekir. Anayasa'nın 116'ncı maddesine göre, TBMM, üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu ile seçimlerin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Cumhurbaşkanı'nın da seçimlerin yenilenmesi kararı alması mümkündür. Seçimleri yenileme kararını hangi merci almış olursa olsun, TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri birlikte yenilenecektir. Diğer bir ifadeyle, seçimleri yenileme kararı alan merci, kendi görev süresinin sona ermesini de göze almak durumundadır. Öte yandan, TBMM'nin seçimleri yenileme yetkisi ile Cumhurbaşkanı'nın seçimleri yenileme yetkisi eşdeğer yetkiler değildir. TBMM, bu yetkisini beşte üç gibi sağlanması oldukça güç bir çoğunlukla kullanabilecek-

¹²⁴ İsmail Yüksel, "6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunu'nun Ardından Kanun Yapma Yöntemi", *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 2, Y. 2017, s. 267.

ken, Cumhurbaşkanı tek başına seçimlerin yenilenmesine karar verebilecektir. Partisi TBMM’de çoğunluğu sağlayamayan bir Cumhurbaşkanı, siyasi konjonktürün kendi lehine olduğu bir dönemde seçimleri yenileme kararı alarak tekrar seçilmesini ve partisinin TBMM’de çoğunluğu elde etmesini sağlayabilecektir.

Yasama ile yürütme erkleri arasındaki dengesiz güç paylaşımının koalisyonların oluşumu ve işleyişi üzerindeki olumsuz etkilerine mukabil, Cumhurbaşkanlığı ve TBMM seçimlerinde uygulanan kurallar, genel itibariyle partiler arası işbirliğini özendirici bir mahiyet arz etmektedir. Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılabileceği üzere, TBMM seçimlerinde nispi temsil sisteminin benimsenmesi, Cumhurbaşkanı’nın mutlak çoğunluk usulüne göre seçilmesi, yasama-yürütme seçimlerinin eş zamanlı olarak yapılması ve TBMM seçimleri için öngörülen % 10’luk baraj, partilerin ortak bir seçim stratejisi etrafında bir araya gelmesini teşvik edici niteliktedir. Özellikle 7102 sayılı Kanun ile siyasi partilerin seçimlerde başka bir partiyi destekleme kararı alamayacağına ilişkin kuralın kaldırılması ve ittifak yaparak seçime katılma imkânının getirilmesi, hem TBMM hem de Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde çok sık şekilde seçim ittifakları ile karşılaşılmasına neden olabilecektir.¹²⁵ Seçim ittifakı yapılması halinde, % 10’luk barajın hesaplanmasında ittifak yapan siyasi partilerin aldıkları geçerli oyların toplamı esas alınacağından, küçük partiler, daha büyük partilerle ittifak yapıp baraja takılmaktan kurtulabileceklerdir. Keza büyük partiler de çıkaracağı milletvekili sayısını artırmak için küçük partilerle ittifak kurmak isteyecektir. Zira ittifak yapan partilerin elde edecekleri toplam milletvekili sayısı, seçimlere ayrı ayrı katılmaları durumunda elde edecekleri milletvekili sayısının toplamından daha büyük olacaktır.¹²⁶

Görüldüğü üzere, Türkiye’de seçim sistemi, partilerin seçimlerde birlikte hareket etmesi yönünde güçlü teşvikler sunmakta iken, Cumhurbaşkanı’nın geniş anayasal yetkilerinin TBMM’nin karşı yetkileri ile dengelenmemiş olması, Cumhurbaşkanı’nı tek taraflı strateji-

¹²⁵ Aynı yönde görüş için bkz. Anayurt/Ekinci, s. 260.

¹²⁶ Türkiye’deki seçim ittifakı düzenlemesinin milletvekili dağılımı üzerindeki olası etkileri için bkz. Taylan Barın, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Temsilde Adalet İlkesi ve “Seçim İttifakı” Düzenlemesinin Değerlendirilmesi”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Y. 4, S. 2019/1, s. 20-23.

ler izlemeye sevk etmektedir. Bu bakımdan, Türkiye’de seçim ittifakları ile çok sık şekilde karşılaşılacağı ancak bu ittifakların her zaman koalisyon hükümetlerine dönüşmek zorunda olmayacağı yönünde bir tahminde bulunmak mümkündür. Diğer bir ifadeyle, bir ittifakın desteği ile seçimleri kazanan Cumhurbaşkanı, partisi TBMM’de çoğunluğu sağlayamamış olsa dahi, kabinesini yalnızca kendi partisine üye kişilerden ve teknokratlardan oluşturabilecektir. Ayrıca seçimlerin ardından bir koalisyon hükümeti oluşturulsa bile, Cumhurbaşkanı’nın programını uygulayabilmek için koalisyon ortağı partilerin desteğini sürdürmek zorunda olmaması, bu hükümetlerin kısa sürede dağılmasına yol açabilecektir.

SONUÇ

Bu çalışmada ulaşılan en temel sonuç, koalisyonların parlamenter hükümet sisteminin değil, parti sistemindeki parçalanmanın bir ürünü olduğudur. Yapılan araştırmalar, çok partili başkanlık demokrasilerinde koalisyon oluşumunun istisnai bir nitelik arz etmediğini göstermiştir. Başkanlık sistemlerinde, gerek seçim öncesi ittifaklarla gerekse koalisyon hükümetleri ile oldukça sık şekilde karşılaşılmaktadır. Başkanlar, genelde birden çok partinin dâhil olduğu bir seçim ittifakının desteği sayesinde seçimleri kazanmakta ve seçimlerin ardından kabine makamlarını ittifaka dâhil olan partiler arasında paylaştırmaktadır. Başkanların koalisyon hükümeti oluşturmaktaki temel motivasyonu, parlamentodaki destek oranını artırmak ve desteklediği tekliflerin kanunlaşmasını sağlamaktır. Koalisyona dâhil olan partiler de bu sayede bazı bakanlıkları kontrol etmekte ve ülke gündemini şekillendirme imkânı yakalamaktadırlar.

Başkanlık sistemlerinde koalisyonların oluşumunu ve işleyişini etkileyen bir dizi faktör mevcuttur. Bu faktörlerin başında, başkanın partisinin parlamentoda sahip olduğu sandalye sayısı gelmektedir. Başkanın parlamentodaki destek oranı azaldıkça, koalisyon oluşturmaya duyduğu ihtiyaç artacaktır. Başkanın partisinin parlamentoda çoğunluğa veya çoğunluğa yakın bir orana sahip olması durumunda ise başkanın koalisyon oluşturmaya ikinci plana atması beklenebilir.

Yasama ile yürütme erkleri arasındaki anayasal yetki dağılımı da koalisyon oluşumunda temel belirleyicilerdendir. Güçlü kararname

ve veto yetkileri ile mücehhez kılınan başkanlar, parlamentoyu devre dışı bırakarak politikalarını tek başına hayata geçirme imkânı yakalar. Başkanın yetkileri aşırı cılız olduğunda ise parlamentodaki partilerin başkanlık makamına atfedeceği değer düşeceğinden, bu partilerin koalisyonda yer alma ihtimalleri azalır. Bu bakımdan, koalisyon inşasını teşvik eden en uygun kurumsal model, başkanın geniş anayasal yetkilere sahip olduğu ancak bu yetkilerin parlamentonun karşı yetkileri ile dengelendiği bir modeldir.

Parlamento ve başkanlık seçimlerinde benimsenen seçim sistemleri, gerek parti sistemi üzerindeki etkileri gerekse siyasi aktörler için sunduğu farklı yönde teşvikler nedeniyle, koalisyon oluşumu açısından belirleyici faktörler arasındadır. Parlamento seçimlerinde nispi temsil sisteminin benimsenmesi, efektif parti sayısını artırarak koalisyon oluşumlarını teşvik ederken, basit çoğunluk sistemi tam tersi bir etki gösterir. Başkanlık seçiminde ise mutlak çoğunluk sisteminin koalisyon oluşumlarını teşvik ettiği söylenebilir.

2017 Anayasa değişiklikleri ile Türkiye’de benimsenen hükümet modeli, ABD modelinden ciddi sapmalar göstermesine rağmen, başkanlık sisteminin bir türevi olarak değerlendirilebilir. Cumhurbaşkanlığı sistemi olarak adlandırılan bu hükümet modelinde, Cumhurbaşkanlığı makamının çok geniş yetkilerle donatıldığı, kontrol-denge mekanizmalarının ise zayıf olduğu görülmektedir. Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile asli nitelikli düzenlemeler yapabilir; üst düzey kamu görevlilerini tek başına atayabilir; TBMM tarafından onaylanmış bir bütçe olmadan gelir toplayıp harcama yapabilir ve siyaseten uygun gördüğü bir zamanda seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Yasama ile yürütme erkleri arasındaki dengesiz güç paylaşımı, TBMM çoğunluğunun desteğine sahip olmasa bile, Cumhurbaşkanı’nın tek başına yönetmesine imkân tanımaktadır. Cumhurbaşkanlığı ve TBMM seçimlerinde uygulanan kurallar ise partileri seçimlerde işbirliği yapmaya teşvik edici niteliktedir. Bu nedenle, Türk hükümet sisteminin, seçim öncesi ittifakları besleyen ancak koalisyon hükümetlerinin kurulmasını ve sağlıklı işlemlerini zorlaştıran bir kurumsal yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Kaynakça¹²⁷

Kitaplar

- Açıl Murat, Latin Amerika Ülkelerinde Başkanlık Sistemi, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018.
- Aleskerov Fuat/Ersel Hasan/Sabuncu Yavuz, Seçimden Koalisyonu Siyasal Karar Alma, Efil Yayınevi, Ankara 2010.
- Anayurt Ömer, Anayasa Hukuku Genel Kısım: Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- Bunker Kenneth, Coalition Formation in Presidential Regimes: Evidence from Latin America, Yayımlanmamış Doktora Tezi, The London School of Economics and Political Science, Londra 2015.
- Cheibub Jose Antonio, Presidentialism, Parliamentarism, And Democracy, Cambridge University Press, New York 2009. Cheibub (2009)
- Down Anthony, An Economic Theory of Democracy, Harper and Row, New York 1987.
- Drexhage Betty, Bicameral Legislatures: An International Comparison, Ministry of the Interior and Kingdom Relations, The Hague 2015.
- Duverger Maurice, Siyasal Partiler, (Çev. Ergun Özbudun), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1970.
- Küçük Adnan, ABD ve Latin Amerika Ülkelerinde Başkanlık Sistemi ve Uygulamaları, Adres Yayınları, Ankara 2019.
- Lijphart Arend, Demokrasi Modelleri: Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları, (Çev. Güneş Ayas ve Utku Umut Bulsun), İthaki Yayınları, İstanbul 2014.
- Liñán Aníbal Pérez, Presidential Impeachment and the New Political Instability in Latin America, Cambridge University Press, Cambridge 2007.
- Özbudun Ergun, Batı Demokrasilerinde ve Türkiye’de Parti Disiplini, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1968.
- Özsoy Boyunsuz Şule, Dünyada Başkanlık Sistemleri, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2017.
- Payne J. Mark/Zovatto G. Daniel/Diaz Mercedes Matio, *Democracies in Development: Politics and Reform in Latin America*, Inter-American Development Bank, Washington D.C., 2007.
- Roskin Michael G., Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür, (Çev. Bahattin Seçilmişoğlu), Adres Yayınları, Ankara 2016.
- Sartori Giovanni, Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği: Yapılar, Özendiriciler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme, (Çev. Ergun Özbudun), Yetkin Yayınları, Ankara 1997.

¹²⁷ Aynı yazarın birden fazla eserine yapılan atıfları ayırmak için kullanılan kısaltmalar ilgili eserin yanında gösterilmiştir.

- Shugart Matthew Soberg/Carey John M., *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*, Cambridge University Press, New York 1992.
- Uluşahin Nur, *Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi*, Yetkin Yayınları, Ankara 1999.

Makaleler

- Açıl Murat, "2017 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, C. 76, S. 2, Y. 2018, s. 725-756.
- Albala Adrián, "Coalition Presidentialism in Bicameral Congresses: How does the Control of a Bicameral Majority Affect Coalition Survival?", *Brazilian Political Science Review*, Vol. 11, No. 2, Y. 2017, s. 1-27.
- Alemán Eduardo/Tsebelis George, "Political Parties and Government Coalitions in the Americas", *Journal of Politics in Latin America*, Vol. 3, No. 1, Y. 2011, s. 3-28.
- Altman David, "The Politics of Coalition Formation and Survival in Multiparty Presidential Democracies: The Case of Uruguay, 1989-1999", *Party Politics*, Vol. 6, No. 4, Y. 2000, s. 259-283.
- Amorim Neto Octavio, "Presidential Cabinets, Electoral Cycles, and Coalition Discipline in Brazil", *Legislative Politics in Latin America*, Morgenstern Scoot/Nacif Benito (Editörler), Cambridge University Press, Cambridge 2002, s.48-78.
- Amorim Neto Octavio, "The Presidential Calculus: Executive Policy Making and Cabinet Formation in the Americas", *Comparative Political Studies*, Vol. 39, No. 4, Y. 2006, s. 415-440.
- Amorim Neto Octavio/Samuels David, "Democratic Regimes and Cabinet Politics: a Global Perspective", *Revista Ibero-Americana de Estudos Legislativos*, Vol. 1, No. 1, Y. 2010, s. 10-23.
- Amorim Neto Octavio/Santos Fabiano, "The Executive Connection: Presidentially Defined Factions and Party Discipline in Brazil", *Party Politics*, Vol. 7, No. 2, Y. 2001, s. 213-234.
- Anayurt Ömer/Ekinci Ahmet, "Koalisyonlu Başkanlık Sistemi ve Latin Amerika Uygulaması", Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil'in Anısına Armağan, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, s.227-332.
- Anayurt Ömer/Erdoğan Murat/Ekinci Ahmet, "Devlet Başkanının Halk Tarafından Seçildiği Hükümet Sistemlerinde Seçim Döngüsünün Kuvvetler Ayrılığı ve Siyasal İstikrar Üzerinde Etkisi", Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil'in Anısına Armağan, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 183-225.
- Barın Taylan, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Temsilde Adalet İlkesi ve "Seçim İttifakı" Düzenlemesinin Değerlendirilmesi", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Y. 4, S. 2019/1, s. 1-34.
- Browne Eric C./Franklin Mark N., "Aspects of Coalition Payoffs in European Parliamentary Democracies", *The American Political Science Review*, Vol. 67, No. 2, Y. 1973, s. 453-469.

- Chaisty Paul/Cheeseman Nic/Power Timothy, "How MPs Understand Coalitional Politics in Presidential Systems", *The Coalitional Presidentialism Project*, Research Report, January 2015, s. 1-12.
- Chaisty Paul/Cheeseman Nic/Power Timothy, "Rethinking the 'Presidentialism Debate': Conceptualizing Coalitional Politics in Crossregional Perspective", *Democratization*, Vol. 21, S. 1, Y. 2014, s. 72-94. Chaisty/Cheeseman/Power (2014)
- Chaisty Paul/Chernykh Svitlana, "How Do Minority Presidents Manage Multiparty Coalitions? Identifying and Analyzing the Payoffs to Coalition Parties in Presidential Systems", *Political Research Quarterly*, Vol. 70, No. 4, Y. 2017, s. 762-777.
- Chaisty Paul/Power Timothy J., "Flying Solo: Explaining Single-Party Cabinets Under Minority Presidentialism", *European Journal of Political Research*, Y. 2018, s. 1-21.
- Cheibub José Antonio, "Minority Governments, Deadlock Situations, And The Survival Of Presidential Democracies", *Comparative Political Studies*, Vol. 35, No. 3, Y. 2002, s. 284-312. Cheibub (2002)
- Cheibub José Antonio/Limongi Fernando, "Democratic Institutions and Regime Survival: Parliamentary and Presidential Democracies Reconsidered", *Annual Review of Political Science*, Vol. 5, No. 1, Y. 2002, s. 151-179.
- Cheibub Jose Antonio/Przeworski Adam/Saiegh Sebastian M., "Government Coalitions and Legislative Success Under Presidentialism and Parliamentarism", *British Journal of Political Science*, Vol. 34, No. 4, Y. 2004, s. 565-587.
- Colomer Josep M./Negretto Gabriel L. "Can Presidentialism Work Like Parliamentarism?" *Government and Opposition*, Vol. 40, No. 1, Y. 2005, s. 60-89.
- Downs William M., "Coalition", *International Encyclopedia of The Social Sciences*, Vol. I, Der. William A. Darity Jr., MacMillan Social Science Library, USA 2008.
- Druckman James N./Thies Michael F., "The Importance of Concurrence: The Impact of Bicameralism on Government Formation and Duration", *American Journal of Political Science*, Vol. 46, No. 4, Y. 2002, s. 760-771.
- Figueiredo Argelina Cheibub/Salles Denise Lopes/Vieira Marcelo Martins, "Political and Institutional Determinants of Executive's Success in Latin America," *Brazilian Political Science Review*, Vol. 3, No. 2, Y. 2009, s. 155-171.
- Freudenreich Johannes, "The Formation of Cabinet Coalitions in Presidential Systems", *Latin American Politics and Society*, Vol. 58, No. 4, Y. 2016, s. 80-102.
- Gamson William A., "A Theory of Coalition Formation", *American Sociological Review*, Vol. 26, No. 3, Y. 1961, s. 373-382.
- Golder Sona Nadenichek, "Pre-Electoral Coalition Formation in Parliamentary Democracies", *British Journal of Political Science*, Vol. 36, No. 2, Y. 2006, s. 193-212.

- Hochstetler Kathryn, "Rethinking Presidentialism: Challenges and Presidential Failure", *The Journal of Comparative Politics*, Vol. 38, No. 4, July 2006, s. 401-418.
- İlter Akarçay Ebru Rukiye, "Karşılaştırmalı Perspektiften Başkanlık Sistemi Tartışması: Koalisyon İnşası ve Kuvvetler Birliğinden Kaçınmak Mümkün mü?", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C. 4, S. 1, Y. 2016, s. 105-127.
- Jones Mark P., "Presidential Election Laws and Multipartism in Latin America", *Political Research Quarterly*, Vol. 47, No. 1, Y. 1994, s. 41-57.
- Kellam Marisa, "Why Pre-Electoral Coalitions in Presidential Systems?", *British Journal of Political Science*, Vol. 47, No. 2, Y. 2017, s. 391-411.
- Kontacı A. Ersoy, "Siyasî İstikrar Temelli Koalisyon Eleştirileri: Anayasa Hukuku Açısından Ampirik Bir Analiz", *TBB Dergisi*, Y. 2016, S. 123, s. 33-58.
- Linz Juan J., "Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference", *The Failure of Presidential Democracy*, Linz Juan J./Valenzuela Arturo (Editörler), The Johns Hopkins University Press, London 1994, s. 3-87. Linz (1994)
- Linz, Juan J., "The Perils of Presidentialism", *Journal of Democracy*, Vol. 1, No. 1, Y. 1990, s. 51-69.
- Llanos Mariana/Nolte Detlef, "Bicameralism in the Americas: Around the Extremes of Symmetry and Incongruence", *The Journal of Legislative Studies*, Vol. 9, No. 3, Y. 2003, s. 54-86.
- Llanos Mariana/Nolte Detlef, "The Many Faces of Latin American Presidentialism", *GIGA Focus Latin America*, No. 1, May 2016, s. 1-12.
- Mainwaring Scott, "Presidentialism, Multipartism, and Democracy: The Difficult Combination", *Comparative Political Studies*, Vol. 26, No. 2, July 1993, s. 198-228.
- Mainwaring Scott/Shugart Matthew S., "Juan Linz, Presidentialism, and Democracy: A Critical Appraisal", *Comparative Politics*, Vol. 29, No. 4, Y. 1997, s. 449-471. Mainwaring/Shugart (1997-a)
- Mainwaring Scoot/Shugart Matthew Soberg, "Presidentialism and the Party System", *Presidentialism and Democracy in Latin America*, Mainwaring Scott/Shugart Matthew Soberg (Editörler), Cambridge University Press, New York 1997, s. 394-439. (Mainwaring/Shugart 1997-b)
- Martínez-Gallardo Cecilia, "Designing Cabinets: Presidential Politics and Ministerial Instability", *Journal of Politics in Latin America*, Vol. 2, Y. 2014, s. 3-38.
- Martínez-Gallardo Cecilia, "Out of the Cabinet: What Drives Defections From the Government in Presidential Systems?", *Comparative Political Studies*, Vol. 45, No. 1, Y. 2012, s. 62-90. Martínez-Gallardo (2012)
- Meireles Fernando, "Oversized Government Coalitions in Latin America", *Brazilian Political Science Review*, Vol. 10, No. 3, Y. 2016, s. 1-31.
- Miş Nebi/Duran Hazal, "Seçim İttifakları", *Seta Analiz*, S. 232, Şubat 2018, s. 1-34.
- Müller Wolfgang C./Strøm Kaare, "Conclusion: Coalition Governance in Western Europe", *Coalition Governments in Western Europe*, Müller Wolfgang C./Strøm Kaare (Editörler), Oxford University Press, New York 2000, s. 559-592.

- Negretto Gabriel L., "Minority Presidents and Democratic Performance in Latin America", *Latin American Politics and Society*, Vol. 48, No. 3, Y. 2006, s. 63-92. Negretto (2006)
- Negretto Gabriel L., "Minority Presidents and Types of Government in Latin America", Prepared for Delivery at the 2003 Meeting of the Latin American Studies Association, Dallas, March 27-29, Y. 2003, s. 1-36.
- Pereira Carlos/Melo Marcus André, "The Surprising Success of Multiparty Presidentialism", *Journal of Democracy*, Vol. 23, No. 3, Y. 2012, s. 156-170.
- Power Timothy J., "Optimism, Pessimism, and Coalitional Presidentialism: Debating the Institutional Design of Brazilian Democracy", *Bulletin of Latin American Research*, Vol. 29, No. 1, Y. 2010, s. 18-33.
- Raile Eric D./Pereira Carlos/Power Timothy J., "The Executive Toolbox: Building Legislative Support in a Multiparty Presidential Regime", *Political Research Quarterly*, Vol. 64, No. 2, Y. 2011, s. 323-334.
- Schlesinger Joseph A., "The Primary Goals of Political Parties: A Clarification of Positive Theory", *The American Political Science Review*, Vol. 69, No. 3, Y. 1975, s. 840-849.
- Shin Jae Hyeok, "Cabinet Duration in Presidential Democracies", *Political Science Quarterly*, Vol. 128, No. 2, Y. 2013, s. 317-339.
- Shugart Matthew Soberg, "The Electoral Cycle and Institutional Sources of Divided Presidential Government", *The American Political Science Review*, Vol. 89, No. 2, Y. 1995, s. 327-343.
- Stepan Alfred/Skach Cindy, "Constitutional Frameworks and Democratic Consolidation: Parliamentarism versus Presidentialism", *World Politics*, Vol. 46, No. 1, Y. 1993, s. 1-22.
- Strøm Kaare, "A Behavioral Theory of Competitive Political Parties", *American Journal of Political Science*, Vol. 34, No. 2, Y. 1990, s. 565-598. Strøm (1990)
- Strøm Kaare, "Democracy, Accountability, and Coalition Bargaining", *European Journal of Political Research*, Vol. 31, No. 1-2, Y. 1997, s. 47-62.
- Strøm Kaare/Müller Wolfgang C., "Political Parties and Hard Choices", Policy, Office or Votes: How Political Parties in Western Europe Make Hard Decisions, Müller Wolfgang C./Strøm Kaare (Editörler), Cambridge University Press, New York, Y. 1999, s. 1-35.
- Silva Thiago, "How Long Will It Last? Cabinet Termination in Presidential Systems", Paper to be Presented at the 112th American Political Science Association Annual Meeting, Y. 2016, s. 1-49.
- Turan İlter, "Parti Disiplini: Kapsam, Tarihçe, Teşvik Eden Sebepler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 28, S. 1-4, s. 79-102.
- Valenzuela Arturo, "Party Politics and the Crisis of Presidentialism in Chile: A Proposal for a Parliamentary Form of Government", The Failure of Presidential Democracy, Linz Juan J./Valenzuela Arturo (Editörler), The Johns Hopkins University Press, London 1994, s. 165-224.

- Volden Craig/Carrubba Clifford J., "The Formation of Oversized Coalitions in Parliamentary Democracies", *American Journal of Political Science*, Vol. 48, No. 3, Y. 2004, s. 521-537.
- Warwick Paul V., Druckman James N., "Portfolio Saliency and the Proportionality of Payoffs in Coalition Governments", *British Journal of Political Science*, Vol. 31, No. 4, Y. 2001, s. 627-649.
- Yüksel İsmail, "6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunu'nun Ardından Kanun Yapma Yöntemi", *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 2, Y. 2017, s. 251-274.